

/// ПРЕЗИДЕНТ

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТТІ ҚАБЫЛДАДЫ

Қасым-Жомарт Тоқаев Вице-Президент Ерлан Қариннің ішкі саясаттың басым бағыттарын жүзеге асыру, Президент тапсырмаларын орындау мен бастамаларын ілгерілету, соның ішінде бірінші шақырылған Құрылтайдың алғашқы сессиясының ашылуында және Қазақстан Халық Кеңесінің бірінші сессиясында айтылған міндеттерді іске асыру жөніндегі есебін тыңдады.

Атап айтқанда, Вице-Президент конституциялық құндылықтарды түсіндіру және насихаттау, «Таза Қазақстан» жобасын жүзеге асыру, жаңа қоғамдық этика қалыптастыру, «Заң мен тәртіп» қағидатын ілгерілету, «Адал азамат» бірыңғай тәрбие бағдарламасын енгізу бойынша атқарылған жұмыстар жөнінде баяндады.

Сондай-ақ Мемлекет басшысына этносаралық келісімді нығайту, балалардың құқығы мен мүддесін қамтамасыз ету, мемлекеттік акпараттық саясатты жетілдіру секілді ішкі

саясаттың негізгі бағыттары жөнінде мәлімет берілді.

Кездесу соңында Президент конституциялық қағидаттар мен құндылықтар ұлттық болмыстың және қоғамдық мәдениеттің ажырамас бөлігіне айналуға тиіс екенін атап өтіп, бірқатар тапсырма берді.

Қасым-Жомарт Тоқаевтың айтуынша, патриотизм, жауапкершілік, еңбекқорлық, бірлік және азаматтардың жасампаз мақсаттар жолында жұдырықтай жұмылуы елімізді қарқынды дамытудың маңызды алғышарттары саналады.

СЕРІКТЕСТІКТІ НЫҒАЙТУҒА НИЕТТІ

Кеше Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев World Aquatics президенті Хусейн Әл-Мусалламмен кездесті. Ақордадағы әңгімелесу барысында Мемлекет басшысы халықаралық ұйымның Қазақстан су спорты түрлері федерациясына көрсеткен қолдауын жоғары бағалап, өзара серіктестікті нығайтуға ниетті екенін растады.

Қасым-Жомарт Тоқаев қазақстандықтардың су спорты түрлеріне қызығушылығы артып келе жатқанын жеткізіп, отандық атлеттер ел намысын халықаралық деңгейде, соның ішінде Олимпиада ойындары мен Әлем чемпионаттарында лайықты қорғап жүргеніне тоқталды. Осы орайда, Президент Дмитрий Баландиннің Рио-де-Жанейро Олимпиадасындағы тарихи жеңісін, Әділбек Мусиннің 2022 жылы өткен Азия ойындарында қола медальға ие болғанын еске салды.

Мемлекет басшысының айтуынша, елімізде бұқаралық және кәсіби спортты дамытуға, жоғары деңгейдегі халықаралық жарыстар

өткізуге қажетті жағдай жасалуда. Әсіресе, спорт инфрақұрылымын жетілдіруге назар аударылып отыр.

Хусейн Әл-Мусаллам қол жеткізілген табыстар мен қазақстандық спортшылардың биыл XX жазғы Азия ойындарында көрсеткен шеберліктері елдің спорт саласын өркендетуге айтарлықтай әлеуеті бар екенін айтақтайтынын атап өтті.

Мемлекет басшысы әлемде және Қазақстанда су спорты түрлерін дамытуға үлес қосқаны үшін World Aquatics президенті Хусейн Әл-Мусалламды II дәрежелі «Достық» орденімен марапаттады.

/// ОБЛЫС ӘКІМДІГІНДЕ

СЕГІЗІНШІ ШАҚЫРЫЛЫМ ДЕПУТАТТАРЫМЕН КЕЗДЕСТІ

Қызылордада өткен Ұлттық құрылтайдың бесінші отырысында Мемлекет басшысы саяси реформаларды жариялап, республикалық референдум арқылы жаңа Конституция қабылданды. Құрылтай, Қазақстан Халық Кеңесі жұмысын бастады.

Конституциялық жаңғыру аясында жергілікті мемлекеттік және өзін-өзі басқару жүйесі қатар дамуда. Апта басында Мемлекет басшысы барлық деңгейдегі мәслихаттардың өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтату туралы Жарлыққа қол қойды. Бұл – Ұлттық Құрылтайда көтерілген

бастамаларды қорытындылайтын маңызды кезең. Күні кеше Орталық сайлау комиссиясы барлық деңгейдегі мәслихат депутаттарының сайлауын 29 қарашаға белгіледі.

2-бет

СЕРПІН БЕРГЕН ІЗДЕНІС

Кесені қолына алып шай ішу, қалам ұстау, киімнің түймесін тағу – күнделікті тіршіліктегі қарапайым әрекеттер. Инсультті бастан өткерген адамға осы дағдыларды қайта меңгерудің өзі ұзақ уақыт пен табандылықты талап етуі мүмкін. Қалпына келу жолында қолдың қимылымен бірге адамның өзіне деген сенімі де маңызды.

Қызылорда қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің 12-сынып оқушысы Ерасыл Айдарбекті ізденіске жетелеген де осы мәселе. Ол NauanX командасымен бірге инсульттен кейінгі оңалтуға арналған Remotion жобасын ұсынды.

Команда құрамына мектеп түлектері Жұлдызай Мұнайтбасова, Арайлым Аширмет және Раушан Тұрғанбай кірді. Стамбұлда өткен Empower Me халықаралық байқауында олардың еңбегі II орынға ие болды. Жоба авторларына 5 мың АҚШ доллары көлемінде жүлде табысталды.

Ерасылдың айтуынша, жоба жақын танысының басына түскен қиындықтан басталған. Инсульт алған азамат аман қалғанымен, оңалту кезеңі ауыр өткен. Бір сарынды жаттығуларды күн сайын қайталау – оның қалпына келу жолындағы қиындықтың бірі. Дәрігерлер қол

қимылын жаттықтыру үшін шетелдік Hand Tutor құрылғысын сатып алуға кеңес берген. Оның бағасы 1700 АҚШ доллары, бұл оқушыны оңалту құралдарының қолжетімділігі туралы ойландырған.

– Құрылғының бағасы тым қымбат, сондықтан тиімді тұсын іздестірдім. Бірнеше айлық ізденістің нәтижесінде алғашқы жұмыс істейтін үлгісі дайындалды. Сөйтіп, танысыма көмектесу ниетімен инсульттен кейінгі оңалтуға арналған жобаға ұласты, – дейді ол.

8-бет

/// МЕМЛЕКЕТТІК МАРАПАТ ИЕСІ

МЕХАНИЗАТОРҒА СҰРАНЫС БАР, БІРАҚ ЖАСТАР ҚҰЛЫҚСЫЗ

Қармақшы ауданы, Жаңажол ауылының тумасы Талғат Байымбетов жастайынан еңбекке араласты, 1974 жылдан бері ауыл шаруашылығы саласында еңбек етіп келеді. Қармақшыдағы училищеге 1976 жылы түсіп, механизатор мамандығын бітірді. Оқуды ойдағыдай аяқтап, Отан алдындағы борышын өтеп келді. Колхозға механизатор болып орналасты. Содан бері өткен еңбегі еленіп, жақында Мемлекет басшысының Жарлығымен «Ерен еңбегі үшін» медалімен марапатталды.

– Біздің ауыл егін, мал шаруашылығымен айналысады. Мектепте оқып жүргеннен бастап қорықшы болдым. Күріш жинау науқанында қолғабыс ететінбіз. Үлкендер еңбекке ерте баулыды. Әскерден келген кезде бірден тракторға отырдым. Әлі күнге дейін тізгіндеп келемін. Қазір жасым 68-де. Шаруашылықта қандай техника бар, бәрін де айдадым. «Енисей» комбайнына да отырдық. «Еңбек еткеннің күні жарық» деп бекер айтылмаған. Қарапайым шаруа атқарсам да еңбегім жоғары бағаланып келеді. Былтыр шаруашылықта «Үздік тасымалдаушы» атандым. Биыл кеудеме медаль тағып, мерейім үстем болды, – дейді ол.

Бала күнінен трактор тізгіндеген Талғат техника тілін еркін меңгерген. Бастапқыда алдыңғы буын ағалары үйретіпті. Кейін өзі жас механизаторларды баулады. Техниканы шашып,

қайта құрастыра алады. Осы ұсынықтылығынан алғаш айдаған тракторын әлі де кәдеге жаратып келеді.

– Қазір бізде жұмыс қызу. Егінді шашпай-төкпей жинап жатырмыз. Бұл уақытта техника да сакадай сай болуы керек. Күндіз-түні егістік басында астық тасудамыз. Жұмыс оңай емес. Бірақ адал еңбектің арқасында еңбегіміз еленіп келеді, – дейді механизатор.

Білікті маманның айтуынша, қазір жастар тракторға отыра бермейді. Қаншама жігітті баулығанымен орта жолдан тастап кететіндері бар. Бүгінде бұл мамандыққа сұраныс жоғары.

– Механизатор техниканың көмегімен ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіру, күту және жинау жұмысын орындайды. Ол тракторлармен, комбайнмен, егіс кешендерімен, тиегіштермен және басқа да машиналармен жұмыс істей алады. Егін шаруашылығымен айналысатын біздің өңір

үшін бұл маман қашанда қажет. Сол себепті жастар салаға бет бұруы керек. Сонда біз секілді зейнетке шыққандардың орнын басатындар көбейеді, – дейді ол.

Расында ауылдық жерде сұранысқа ие маманның бірі – механизатор. Егіннің бітік шығуы солардың жұмысына тікелей байланысты. Күрделі техниканың тілін білетін, көктемде дән сеуіп, күз келгенде астық оруды кірісетін бұл кәсібиелері – нағыз еңбекқамдары. Механизатор болу оңай емес. Бойдағы күш-қайраттан бөлек, техникалық білім мен жауапкершілікті талап етеді. Олар ерте қамданады. Техниканы уақытында дайындап, күтіп-баптайды. Себебі науқан басталғанда тізгіндеген тракторы істен шықса, бүкіл жұмыс кідіріп қалады. Сондықтан да бейқам отырмайды.

Осы істің көзін тапқан Талғат айналасына да сыйлы. Ұл-қыздарын оқытып, бәрі де бір-бір мамандық иесі атанды. Немере сүйді. Адал еңбектің арқасында жетіліп, елге танылды, тынымсыз еңбегі үшін лайықты бағасын да алды.

Сара АДАЙБАЕВА,
«Сыр бойы»

СЕГІЗІНШІ ШАҚЫРЫЛЫМ ДЕПУТАТТАРЫМЕН КЕЗДЕСТІ

Кеше облыс әкімі Мұрат Ергешбаев облыстық мәслихаттың VIII шақырылымының депутаттарымен кездесті. Жиынға зиялы қауым өкілдері, құқық қорғау органдарының облыстық басқармалар мен аумақтық департаменттердің басшылары қатысты. Қала және аудан әкімдері, қалалық және аудандық мәслихат депутаттары онлайн қосылды.

Кездесуде аймақ басшысы депутаттардың өңірді дамытуға қосқан үлесін атап өтті.

— 2023 жылы мәслихаттың VIII шақырылымының жұмысы басталып, оның құрамына түрлі саяси партиялар өкілдері енді. Бұл жергілікті мәселелерді жан-жақты талқылауға мүмкіндік берді.

Осы ретте мәслихат депутаттарының өздеріне жүктелген міндеттерді абыроймен атқарғанын ерекше атап өтуіміз қажет. Халық сенім артқан азаматтар мемлекеттік органдармен, сайлаушылармен тығыз байланыс орнатып, Президентіміздің бастамасымен елімізде өткен ірі саяси науқандарға белсенді қатысты. Тұрғындардың өмір сүру сапасын арттыруға бағытталған өзекті мәселелерді дер кезінде көтеріп, олардың тиімді шешілуіне атсалысты.

Премьер-министрдің бірінші орынбасары Нұрлыбек Машбекұлы өңірімізді басқарған кезеңде жергілікті мәслихаттар мен атқарушы органдардың өзара іс-қимылы бюджет, әлеуметтік нысандар және өңірлік даму мәселелерін шешуде маңызды рөл атқарды, — деді аймақ басшысы.

1-бет

«ҚАЗАҚ ГАЗЕТТЕРІ» ЖШС БАС ДИРЕКТОРЫН ҚАБЫЛДАДЫ

«Қазақ газеттері» ЖШС — еліміздің ақпарат кеңістігінде өзіндік орны бар «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Ана тілі», «Ақиқат», «Мысль», «Үйгүр авазы», «Ұлан», «Ақ желкен», «Балдырған» және «Дружные ребята» басылымдарын біріктіріп отырған шығармашылық ұжым.

Суреттерді түсірген Бағдат ЕСЖАНОВ

Облыс әкімі Мұрат Ергешбаев өңірлерге жұмыс сапарын Қызылорда облысынан бастаған «Қазақ газеттері» ЖШС бас директоры Ержан Байтілесті қабылдады. Еліміздің ақпарат кеңістігіндегі беделді медиақұрылымның журналистика саласындағы көпжылдық еңбегін, кәсіби біліктілігі мен ұйымдастырушылық қабілетін айрықша атап өтті.

Кездесуде өңірлік және республикалық ақпарат құралдары арасындағы байланысты нығайту мәселелері кеңінен талқыланды.

— Сыр өңірінің тумасы ретінде туған жердің тыныс-тіршілігін, елдің мұң-мұқтажын жақсы білесіз, аймақ пен республиканың ақпарат кеңістігіндегі байланысты нығайтуға ықпал етеді деп сенеміз.

Бүгінде ұлттық баспасөздің мазмұнын байыту, қазақ тіліндегі сапалы ақпаратты дамыту, дәстүрлі

журналистиканың беделін арттыру — маңызды міндеттердің бірі. Базылымдар Президентіміздің бастамасымен жүзеге асырылып жатқан маңызды реформаларды кеңінен насихаттап, еліміздің қоғамдық-саяси, рухани-мәдени дамуындағы маңызды жаңалықтарды жұртшылыққа жеткізіп келеді.

Осы бағыттағы жүйелі жұмысты жалғастыруда біліміңіз бен тәжірибеніз жаңа бастамаларға жол ашатынына сенім мол. Ұлттық баспасөздің абыройын асқақтатып, жас журналистердің кәсіби қалыптасуына ықпал етіп, елдік мүдде жолындағы қызметіңізді абыроймен жалғастыра беріңіз, — деді облыс әкімі.

Кездесуде Ержан Айтөреұлы ризашылығын білдіріп, өңірдің жетістіктерін республикалық деңгейде кеңінен танытуға, рухани-мәдени құндылықтарды насихаттауға қатысты бірқатар ұсынысын жеткізді.

«СБ» ақпарат

— Баукен Серікұлы, алдымен, әділет органдарының негізгі қызмет бағыттарына тоқталып өтсеңіз. Азаматтар департаментке қандай мәселелер бойынша жүгіне алады?

— Әділет органдары — мемлекеттің құқықтық саясатын жүзеге асыратын маңызды құрылымдардың бірі. Біздің негізгі міндетіміз — заң үстемдігін қамтамасыз ету, азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау. Қызметіміз бірнеше бағытты қамтиды. Атап айтқанда, коммерциялық емес ұйымдарды тіркеу, зияткерлік меншік құқығын қорғау, атқарушылық іс жүргізу, нотариат, адвокаттық қызмет және мемлекет кепілдік берген заң көмегін көрсету салаларында жұмыс жүргіземіз. Азаматтар осы бағыттар бойынша кенес алып, өздерінің құқықтары мен заңды мүдделеріне қатысты өтініштерін жолдай алады. Біз үшін әрбір өтініштің мән-жайын жан-жақты қарау, заңбұзушылықтардың алдын алу және тұрғындардың құқықтық мәселелерін шешуге ықпал ету маңызды.

— Мемлекеттік қызмет түрлерін цифрландыру бағытында әділет саласында қандай жаңашылдықтар бар?

— Цифрландыру — әділет органдары жұмысының басым бағыттарының бірі. Бүгінде саладағы мемлекеттік қызметтердің 95 пайызы электронды форматқа көшірілген. Бұл азаматтардың уақытын үнемдеп, қажет қызметтерді алу мүмкіндігін кеңейтуге жол ашты. «Digital Justice», яғни «Цифрлық әділет» бастамасы аясында бірқатар цифрлық шешім енгізілуде. Мұның қатарында электронды апостиль, цифрлық нотариат, электронды құжат айналымы және атқарушылық іс жүргізудің ақпараттық жүйелері бар. Мәселен, цифрлық сенімхатты нотариуска бармай-ақ, eGov Mobile қосымшасы арқылы қашықтан рәсімдеуге болады. Ал атқарушылық іс жүргізу саласындағы «Тараптар кабинеті» сервисі өндіріп алушы мен борышкерге істің түскені туралы ақпаратты электронды түрде алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар нотариустарды, адвокаттар мен жеке сот орындаушыларын аттестаттау рәсімінің ашықтығы артып келеді. Өтініштер электронды түрде қабылданып, компьютерлік тегілеу арқылы аттестаттау жүргізіледі. Мұндағы негізгі мақсат — мемлекеттік қызметтерді барынша қолжетімді ету, ашықтықты арттыру және азаматтардың құқықтық мәселелерін шешуді жеңілдету.

— Әлеуметтік маңызы зор мәселелердің бірі — алимент өндіру. Облыста бұл бағыттағы жұмыстар қалай жүріп жатыр?

— Алимент өндіру — ерекше назар аударуды қажет ететін бағыттардың бірі. Өйткені бұл жерде әңгіме, ең алдымен, баланың құқығы мен оның әлеуметтік қорғалуы турасында. 2026 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша жеке сот орындаушылардың өндірісінде алимент өндіруге қатысты 15 321 атқарушылық іс болды. Оның 2368-і толық аяқталды. Берешекті өтеу есебіне 264 млн 720 мың теңгеден астам қаржы өндірілді. Бұл — сот орындаушылары мен мүдделі мемлекеттік органдардың бірлескен жұмысының нәтижесі. Әрбір өндірілген қаражат баланың заңды үлесін алуына, оның күнделікті қажеттіліктерінің қамтамасыз етілуіне ықпал етеді. Алимент төлеуден жалтаратын борышкерлерге қатысты заңда көзделген мәжбүрлеп орындату шаралары қолданылады. Банк шоттарына тыйым салу, мүлкі анықтау және оған шектеу қою, борышкерді іздегізу, сондай-ақ әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тарту тетіктері бар.

— Баукен Серікұлы, алимент төлеуден жалтарған азаматтарға қатысты қандай нақты шаралар қабылданды?

— Есепті кезеңде Әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодекстің 669-бабының 1-бөлігі бойынша 151 борышкер әкімшілік жауапкершілікке тартылды. Сонымен бірге 42 борышкерге қатысты Қылмыстық кодекстің 139-бабы бо-

Облыстық әділет департаментінің басшысы Баукен Әлмешпен болған сұхбатта саладағы мемлекеттік қызметтердің электронды форматқа көшірілуі, жаңа цифрлық жобалардың тиімділігі сөз болады. Ведомствоның 9 айдағы атқарған жұмысының негізгі көрсеткіштері мен өңірдегі құқықтық көмек деңгейі жан-жақты баяндалады. Сонымен қатар маңызды жаңалықтар мен алдағы жоспарларға тоқталдық.

МАҚСАТ – АШЫҚТЫҚ, ҚОЛЖЕТІМДІЛІК ПЕН ЖАУАПКЕРШІЛІК

йынша қылмыстық жауапкершілікке тарту туралы ұсыныстар жолданып, нәтижесінде 20 борышкер қылмыстық жауапкершілікке тартылды. Осы санаттағы 2026 борышкер іздеуде жүр.

Олардың банк шоттары мен анықталған мүліктеріне тыйым салу шаралары қолданылған. Дегенмен, мәселені тек мәжбүрлеу шараларымен шешу мүмкін емес. Кейбір борышкерлердің тұрақты жұмысы болмайды, енді біреулері табысын жасырып немесе мүлкін басқа адамдардың атына

рәсімдеп, міндеттемесін орындаудан жалтарады. Сондықтан борышкерлерді жұмыспен қамту мәселесіне де көңіл бөлінуде. Прокуратура органдарының бастамасымен, жеке сот орындаушылары мен жергілікті атқарушы органдардың қатысуымен 32 бос жұмыс орындары жәрмеңкесі ұйымдастырылып, 40 борышкер жұмысқа орналастырылды. Біздің ұстанымымыз — баланың құқығын қорғаумен қатар, борышкердің де заңды жолмен табыс тауып, өз міндеттемесін орындауына ықпал ету.

— Алимент өндіру кезінде сот орындаушыларының жұмысына қатысты шағымдар да кездесетін шығар. Міндетін тиісті деңгейде орындамаған мамандарға қандай шара қолданылады?

”

Алимент өндіру — ерекше назар аударуды қажет ететін бағыттардың бірі. Өйткені бұл жерде әңгіме, ең алдымен, баланың құқығы мен оның әлеуметтік қорғалуы турасында. 2026 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша жеке сот орындаушылардың өндірісінде алимент өндіруге қатысты 15 321 атқарушылық іс болды. Оның 2368-і толық аяқталды. Берешекті өтеу есебіне 264 млн 720 мың теңгеден астам қаржы өндірілді. Бұл — сот орындаушылары мен мүдделі мемлекеттік органдардың бірлескен жұмысының нәтижесі. Әрбір өндірілген қаражат баланың заңды үлесін алуына, оның күнделікті қажеттіліктерінің қамтамасыз етілуіне ықпал етеді. Алимент төлеуден жалтаратын борышкерлерге қатысты заңда көзделген мәжбүрлеп орындату шаралары қолданылады. Банк шоттарына тыйым салу, мүлкі анықтау және оған шектеу қою, борышкерді іздегізу, сондай-ақ әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке тарту тетіктері бар.

— Өндіріп алушы сот орындаушысының әрекетіне көңілі толмаған жағдайда өңірлік жеке сот орындаушылары палатасына немесе департаментке шағымдана алады. Мұндай өтініштер заңнамада белгіленген тәртіппен қаралады. Жеке сот орындаушыларының қызметіне бақылау жүргізіліп, міндеттерін тиісінше орындамаған жағдайда оларға қатысты тәртіптік шаралар қабылданады. Заңбұзушылықтың сипатына қарай лицензияның қолданылуы тоқтату немесе одан айыру мәселесі де қаралуы мүмкін. Жалпы, есепті кезеңде жеке сот орындаушыларына қатысты 39 тәртіптік шара қолданылып, бір сот орындаушысы лицензиясынан айырылды. Тағы екі сот орындаушысын лицензиясынан айыру мәселесі қаралуда. Бақылау жұмыстарының басты мақсаты — мамандардың жауапкершілігін арттыру және азаматтардың заңды мүдделерінің қорғалуын қамтамасыз ету.

— Халыққа тегін құқықтық көмек көрсету бағытында қандай жұмыстар атқарылууда?

— Азаматтардың сапалы әрі қолжетімді құқықтық көмек алуына мүмкіндік жасау — негізгі міндеттеріміздің бірі. Жыл басынан бері мемлекет кепілдік берген заң көмегі аясында алимент мәселелері бойынша 1173 азаматқа, зейнетақы байындауға қатысты мәселелер бойынша 334 азаматқа тегін заң көмегі көрсетілді. Азаматтар E-ZanKomeгі бірыңғай ақпараттық жүйесі мен мобильді қосымшасы арқылы тәулік бойы заңгерлік кеңес алу мүмкіндігіне ие. Жүйе аудио және бейнеқоңырау арқылы мамандармен байланысып, өздерін толғандырған сұрақтары жауап алуға бағытталған. «Заң мен тәртіп» қағидатын жүзеге асыру аясында өңірде құқықтық түсіндіру жұмыстары, ашық есік күндері, семинарлар және тұрғындарды қабылдау шаралары тұрақты өткізіледі. Оған әділет органдарының мамандары, адвокаттар, жеке сот орындаушылары және басқа да сала өкілдері қатысады. Ауыл тұрғындарының құқықтық көмекке қолжетімділігін арттыру да назардан тыс қалған емес. Шалғай елді мекендерде тұрғындарға электронды құқықтық ресурстар мен өтініш беру жүйелерін пайдалануға көмектесетін цифрлық кабинеттерді дамыту жұмыстары жүргізілуде. Білім беру ұйымдарында да құқықтық сауаттылықты арттыруға бағытталған кездесулер ұйым-

дастырылады. Оқушылар мен студенттерге өз құқықтары мен міндеттері, заң талаптары және құқықбұзушылықтың салдары түсіндіріледі. Осы орайда біз азаматтарға заң бұзылғаннан кейін ғана көмектесуді емес, олардың құқықтары мен міндеттерін алдын ала біліп, заң талаптарын сақтауға дағдылануына ықпал еткіміз келеді.

— Әділет саласындағы тағы бір маңызды бағыт — зияткерлік меншік құқықтарын қорғау. Баукен Серікұлы, бұл бағытта қандай нәтижелер бар?

— Зияткерлік меншік құқықтарын қорғау кәсіпкерлердің де, тұтынушылардың да мүддесі үшін маңызды. Тауар таңбаларын заңсыз пайдалану адал бәсекелестікке кері әсер етіп, азаматтарды жаңылыстыруы мүмкін. 2026 жылдың басынан бері зияткерлік меншік саласында жеке және заңды тұлғалардан 4 өтініш түсті. Барлығы тауар таңбаларының құқығын бұзу мәселесіне қатысты. Тексеру нәтижесінде Әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодекстің 158-бабы бойынша әкімшілік істер қозғалды. Сот шешімдеріне сәйкес 4 тұлға әкімшілік жауапкершілікке тартылып, жалпы сомасы 441150 теңге айыппұл салынды. Сонымен қатар заңсыз айналымнан құны 1 млн 531 мың теңгеден астам болатын 5191 контрафактілік өнім тәркіленді. Жүргізілген жұмыс нәтижесінде бірқатар танымал тауар таңбалары иелерінің құқығы қорғалды. Бұл бағыттағы жұмыстың мақсаты — зияткерлік меншік иелерінің заңды құқықтарын сақтау, заңсыз өнім айналымының алдын алу және тұтынушылардың мүдделерін қорғау.

— Азаматтар нотариустар мен адвокаттардың қызметіне көңілі толмаған жағдайда қайда жүгіне алады?

”

— Нотариустар мен адвокаттар өз қызметін заңнамада белгіленген тәртіппен және тиісті лицензия негізінде жүзеге асырады. Олардың қызметіне қатысты шағымдар заңда көзделген құзырет шегінде қаралады. Азаматтар нотариустың әрекетіне қатысты аумақтық нотариаттық палатаға немесе әділет департаментіне, ал адвокаттың қызметіне байланысты адвокаттар алқасына не әділет департаментіне жүгіне алады. 2026 жылдың 9 айында нотариустарға қатысты 297, адвокаттарға қатысты 23, заң консультанттарына қатысты 18 өтініш түсті. Өтініштерді қарау барысында азаматтардың құқықтарын қорғауға, бұзылған құқықтарды қалпына келтіруге және әрбір жағдайға заң тұрғысынан баға беруге басымдық беріледі. Есепті кезеңде нотариаттық палата арқылы 14 нотариуска тіртіптік шара қолданылды. 4 нотариустың лицензиясының қолданысы уақытша тоқтатылып, 1 нотариустың лицензиясы тоқтатылды. Тағы 1 нотариустың лицензиясынан айыру мәселесі сотта қаралуда.

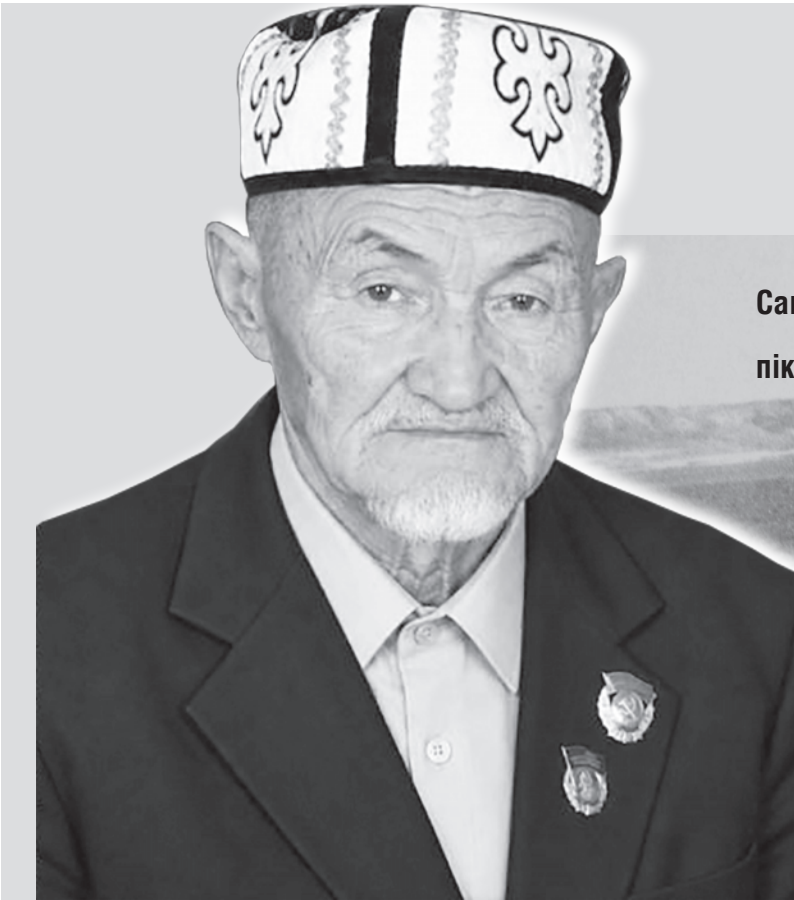
— Өңігіміздің соңында алдағы жоспарларыңыз туралы айтып өтсеңіз...

— Алдағы уақытта да мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыру, цифрлық шешімдерді дамыту және азаматтардың құқықтық сауаттылығын көтеру бағытындағы жұмыстар жалғасады. Әділет органдарының қызметі тек құжат рәсімдеу немесе өтініш қараумен шектелмейді. Оның түпкі нәтижесі — азаматтардың өз құқықтарын білугі, заң көмегіне кедергісіз қол жеткізуі және әділдікке деген сенімінің нығаюы. Әсіресе, алимент өндіру, балалардың құқықтарын қорғау, зияткерлік меншік иелерінің мүдделерін сақтау және құқықтық көмекті ауыл тұрғындарына дейін жеткізу мәселелері тұрақты бақылауда болады. Біз үшін заң талаптарының орындалуын қамтамасыз етіп қана қоймай, халыққа түсінікті, қолжетімді әрі тиімді қызмет көрсету маңызды. Заң үстемдігі орныққан қоғам қалыптастыруда мемлекеттік органдармен қатар әр азаматтың да жауапкершілігі жоғары болады.

— Өңігімізге рахмет!

Сұхбаттасқан
Назерке САНИЯЗОВА,
«Сыр бойы»
Суретті түсірген
Нұрболат НҮРЖАҒЫАЙ

ЕҢБЕК – ЕРДІҢ БАҒЫ, ЕР – ЕЛДІҢ БАҒЫ

Биыл – еңбек және тыл ардагері, «Құрмет белгісі» орденінің иегері Машбек Сапарбайұлы Нәлібаевтың туғанына 100 жыл. Елардақтысының елдік істері туралы мемлекет және қоғам қайраткерлерінің пікірлер топтамасы ұсынылып отыр.

ӨМІР ЖОЛЫ МЕКТЕПКЕ АЙНАЛҒАН МАЙТАЛМАН

ӨЛМЕС ӨНЕГЕ ӨРКЕНІ

Туғанына 100 жыл толып отырған ел жақсысы Машбек Сапарбайұлы туралы айтылатын ғибратты, айшықты әңгіме өте көп.

1964 жылы Түгіскен тынын көтеру басталып, Жаңақорғанда жаңа шаруашылықтар ашылады. Менің әкем сондай шаруашылықтың бірі «Задарьяға» директор болып бекітіледі.

Сондықтан ол кісі Өзбекстанмен шекаралас Мақтарал ауданының Алғабас деген ауылында отырған ағайындарға барып, атамекенге көшіңдер, жаңа шаруашылықты бірге көтерейік дейді.

Сонда Машбек көкеміз бірінші болып қолдау білдіреді. Ағайынның біразы осы жерге үйреніп қалдық, жағдайымыз жақсы, көшпей-ақ қойсақ дегенді айтып қалады. «Өз жағдайым жақсы деп отыра бермеймін, туған жердің жағдайын көтеруге барамын» деп Машбек көкеміз бір күнде көтеріледі. Бұл сөз жұрттың бәріне әсер етеді, ойларын тереңнен қозғайды. Сөйтіп, онбес үй түгел «Задарья» совхозының бөлімшесі «Политотдельге» көшіп келеді.

Бұл Машбек ақсақалдың көшбасшылығын көрсетеді, туған жерге жаны ашитын перзенттік парасатын танытады.

Тағы бір оқиға есте. Ол кезде аудан әкімінің орынбасарымын. Бір күні Машбек ақсақал келіп, ауылдан асарлатып мектеп салдырмақшы болып жатқандарын айтты. Көмек сұрады. Әкімдік арқылы Шалқияда бұзылуға тиіс болған бір балабақша мен бір үйдің құрылыс материалдарын алуына рұқсат етілді. Сонда көлік бер, жұмысшы бер демеді. Тез арада ауыл азаматтарын ұйымдастырып, балабақша мен үйді бұзып, барлық материалдарын аулына тасып алды.

Ауылдағы қаркастан салынған мектеп шынында тозып тұрған. Соны асарлатып, жаңалады. Еңселі мектеп бой көтерді. Күні кешеге дейінгі мектеп ғимараты бүгінде балабақша ретінде ел игілігіне қызмет етуде.

Міне, ол кісі осындай елшіл, халықшыл болатын. Сонымен бірге ол кісі өте қарапайым адам еді.

Бір жылы балалары зейнетке шыққан әкелеріне құрмет көрсетіп, «Джип» жеңіл көлігін алып берді. Бірақ, Мәкең сол жаңа көлікке бір мінбей-ақ қойды-ау.

Қай кезекті дәл есімде жоқ, Шиеліге, Ақтай деген ағайынның сексен жас мерейтойына келдік. Машбек көкенің үйінде баяғыда бригадир болып жүрген кезінде берілген ескі «Нива» болатын. Ол кісі сол көлікпен келген екен. Қайтарда көлігі бұзылып қалды. Жұрт былай итеріп, олай итеріп оталдыра алмай жүр. Сол кезде мен:

– Мәке, балаларыңыз алып берген жаңа көлікті неге мінбейсіз? – деп сұрадым.

– Осы жұрттың жағдайының бәрі бірдей емес, біреуде бар, біреуде жоқ. Соны көріп отырып, мен қалай жаңа машина мініп жүремін. Халықтан бөлек болғым келмейді, – деді Машбек көке.

Мен ойланyp қалдым. Не деген қарапайымдылық, не деген үлкен жүректі адам еді!

Ауылдастарына аға да, жаға да болған Машбек Сапарбайұлы шын мәніндегі адами қасиеттерге бай, сыпайы, қарапайым жан еді. Ол кісімен жүздескен адам жай амандасып өтіп кете алмайды. Ерекше әсері бар, бойында бір тылсым қуат ұялаған.

Өзі өмірден өтсе де мықты рухы бұл тұлғаның өлмес өнеге өркеніне айналған екінші тұмырының басталғанын байқатады.

Бақыт НҰРТАЗАЕВ,
енбек ардагері,
Жаңақорған ауданының
құрметті азаматы

Сонау алпысыншы-жетпісінші жылдардан бері қарай бейбіт елдің берекесін арттыру жолында белін бейнеттен көтермей, күш-жігерін ұрпақ келешегіне сарп еткен ел ағасы Машбек Сапарбайұлының аты туған өлкесінде аңыз болып қалды.

Мен 2004 жылы облыс әкімінің орынбасары болып жүріп, жұмыс бабымен үш-төрт рет Жаңақорған ауданына бардым. Сол кезеңде Машбек ақсақалмен кездесіп тұрдык. Ол кісінің салмақтап айтқан әңгімесінде терең астар жататын. Көпті көрген, ел жағдайын үнемі есінен

шығармай жүретін сергек ақсақалдың сөздері жұмысымызға қолдау болды.

Машбек ақсақал мен асыл жары Бибіш ана қат-қабат бейнетпен жүріп бала тәрбиесін естен шығармаған. Сөзімен емес, ісімен, еңбекпен тәрбиелеген. Сондай тәлімді бойларына сіңірген ұл-қыздарының алды күллі Алаш жұртына атын мәлім етті. Сол балаларының бірі тәуелсіз еліміздің іргесін қалап, барша қазақтың келешегі үшін білімі мен күш-жігерін сарп еткен Бердібек Сапарбаев болатын.

ҒАСЫРЛЫҚ ҒИБРАТ ШАПАҒАТЫ

Машбек Сапарбайұлының аты аталса, қазақтың ақылды, парасатты қариясы көзге елесетейді. Ол кісінің бойында адам қызығатын, үйренгісі, ұқсағысы келіп тұратын ерекше қасиеттер болатын.

1991-1994 жылы Жаңақорған ауданында қызмет атқардым. Сол кезде Машбек ақсақал зейнет жасындағы кісі.

Мен шаруашылықтарды аралап жүріп, сол кісінің ауылына барғанда ақсақалды да егіс басынан көремін. Сонда елдің жағдайына алаңдап отыра алмайтынын сездім. Халықшыл, ешкімді руына, туыстыққа бөлмейді. Көпшіл, жұрттың бәрімен жақын.

Өзі дикан адам ғой. Егін-тегінің профессоры десе де болатындай.

Бір жылы бір гектар жерге балаларына қияр еккізді. Өнімі бітік болды. Оны жинап алып, шілде айының орта тұсында

тағы екті. Қиярды бір маусымда екі рет егіп өнім алған жалғыз осы кісі. Ел іші емен-семен қиярға қарқ болды. Бұл жаналыққа көп адам таңғалды.

Бұл – ол кісінің еңбеккештігі, жақсы қасиеттерді балаларына бере білді. Сөзбен емес, осылай іс-әрекетпен көрсетті. Сол баласы Әлібек бүгінде көпке пайдасын тигізген танымал кәсіпкерге айналды. Себебі, жасынан еңбекпен өсті.

Бұл отбасының барлық баласы да еңбек қадірін сіңірген, қолына қандай істі алса, сол істе озық болады.

Қазақта «Би бол, би болмасаң би түсетін үй бол» деген сөз бар. Машбек ақсақал би де болды, би түсетін үй де болды. Би болды дейтінім, ол кісінің сөзі ешқашан елеусіз қалған емес. Машбек ақсақал айтса қандай дау болсын, қандай күрделі мәселе болсын, оныан шешілетін

Токсаныншы жылдардағы экономикалық күйі тайып, экологиялық ахуалы ушыққан Қызылорда облысын тығырықтан алып шыққан да Бердібек Сапарбаевтың белсенді басшылығы еді. Сол азаматтық биіктіктің, туған жерге деген перзенттік адалдықтың арқасында ел жағдайы түзелді, ертеңге деген сенім артты. Мұны халықтың өзі де жақсы біледі.

Мұндай көреген ұлдың болмыс батырлығы – әке тәрбиесінің жемісі.

Машбек әкенің екі ауыз сөзбен ел ішіндегі дауды шешіп, тентекті тезге салатын айбыны мен ақыл айдыны бұрынғы төбе билердің бейнесін еске салады.

Ол кісі ағайынның ғана емес, күллі ауылдың арқасүйеріне айнала білді.

Ауылдың әр адамының жай-күйін күнделікті көңілінен өткізіп, жоғын түгендеу екінің бірінің қолынан келмейді, себебі, оған барша жұртты бірдей жылытатын жанашырлық керек. Машбек Сапарбайұлы осындай үлкен жүректің иесі болған.

Зейнет жасына жеткенше өзінің ауылына, ауданына жасаған қызметін мінсіз атқарған Машбек Сапарбайұлы тек еңбегімен емес, асыл тектен келген адами қасиеттерімен де елдің құрметін иеленген игі-жақсы атанды. Сондықтан оның өмір жолы тәрбие мектебіне айналды.

Бекмырза ЕЛАМАНОВ,
енбек ардагері,
Қызылорда облысының
құрметті азаматы

болған. Би түсетін үй дегенім, ол кісінің үлкен баласы Бердібек Сапарбаев күллі қазаққа қызмет еткен көрнекті мемлекет қайраткеріне айналды. Небір жайсаң, небір жақсылар түскен үй болды. Басқа балалары да еліне қызмет етіп, халықтың алғысын алып келеді.

Бұл ақсақалдың асыл қасиеттің, таза болмыстың иесі болғанын танытады. Өйткені, «Жақсыдан жақсы туар жарқылдаған».

Мұндай халықшыл, дана адамдар жүз жылда бір туады. Бүгінде туғанына 100 жыл толып отырған ел ағасының өнегесі мен өмір ұлағаты әлі талай ұрпаққа рухани азық болатынына сенеміз.

Ибрагим ӘБИДУЛЛАЕВ,
Қызылорда облысының
құрметті азаматы

ЖҰРТ ЖҮРЕГІНДЕ ҚАЛҒАН ЕСІМ

...Есімнен кетпейді, 1996 жылы жасым қырыққа енді ғана иек артып тұрған кезеңде, мына біздей пақырыңыз туған топыраққа – Жаңақорған ауданына келе қалмай ма! Қызметтегі кезіміз. Мұндай сапарлау жиі-жиі бола бермейді, оған мүмкіндік те жоқ. Сол кездегі аудан әкіміне кіре қалып ем, дереу ұсыныс жасады. «Аудан жұртшылығымен кездесіп, алдағы шығармашылық жоспарлардың туралы айтарсың» деп, әй-шәйға қаратпастан, шешім жасап қойды. Келіспеске шара қалмады. Қысқасы, аудан орталығындағы мәдениет үйіне халық лық толды. Көбісі – өзіме таныс ағалар мен апалар, замандастар-құрбылар, өнер мен әдебиет айналасындағы кісілер. Кеш басталардан жарты сағат бұрын Сыр өзенінің арғы бетіндегі күріш шаруашылығымен айналысатын елді мекеннен бір топ ақсақал-қарасақалдар бой көрсетер ме! Орталарында – өзін қатты сыйлайтын Машбек көкем. Шамасы, сол кісі бәрін ұйымдастырып, алып келген сыңайлы. Машбек ақсақалмен бұған дейін де бір-екі рет жүздескем. 1992 жылы ағайындардың басқосуы кезінде (оған да сәті түсіп келе қалармын ба) мені оңашалап, біраз сыр айтқаны бар-ды. Ауылдың қисайма шалдарының

қыжыртпа әңгімесі емес. Жеке жұмыс, жеке шаруа жайы да емес. Көкем тереңнен қозғап, алыстан сермеп, ел болу жайын еселеп айтып, құлақ құрышын қандырар сөз өрбіткен-ді. Елдік әңгіме! Ауызбіршілік жайы! Адамшылық уәжі. Әрбір сөзі сол қалпында көкейімде қатталып та, жатталып та қалғаны бар. Енді, міне, мен секілді жудырықтай баланың кішкентай жиынына алыстан ат шалдырып келіп тұр. Риза болып, алдынан шығып, «көке, сонша жерден несіне зуре болдыңыздар» деп қауқылдап жатырмын. Машбек ақсақал асықпай, сақалын сипап қойды да «сен қалам ұстаған жазушысың, ал жазушының үлкен-кішісі жоқ, оны тыңдау, әр сөзіне мән беру – былайғы халыққа міндет шаруа» деп, одан бетер көтеріп тастады. Сол күнгі кешке Машбек Сапарбайұлы секілді ажзурек қарияның қатысып отыруы маған бөлекше шабыт сыйлап еді-ау!..

Машбек Сапарбайұлы – апалаңы мен топалаңы көп өткен ғасырдың отызыншы жылдарында ел ішінде орын алған солақай саясатқа, әділетсіздік пен қиянат қысымға шыдай алмай, қыр асқан әулеттің ұрпағы. Балалық шағы сондай қиын кезге тап келді. Соғыс жылдарында

небәрі он бес жастағы жас бала бойына қайрат жинап, тылда белі қайыса еңбек етті. Көршілес елдерде біраз жылдар уақыт жегізіп барып, қазақ топырағына қайта оралады. Ал, өзінің кіндік қаны тамған Жаңақорған өңіріне келіп қоныстануы – 1967 жыл. Сол кездегі кеңшар басшысы, елшіл азамат Әбдіғаппар Нұртазаев бастап, Мақаш Қожақов, Сәулебай Әйтемов секілді елге сыйлы кісілер алқалап, Мәкеңнің отбасымен елге оралуын өгіне сұрап, көші-қон шаруаларына қолғабыс еткені өзінше бір тарих. Зерделі азамат келісімін берсе де, дереу жеке көшіп ала жөнелген жоқ, өз отбасымен бірге Әжібек, Құрбанбек, Жәдігер, Камал, Есенбек (інісі) секілді бір-бір шаңырақтың иесі болып отырған үлкен әулеттердің де бірге қоныс аударуына ықпал етті, сөйтіп туған жерге бет түзеді.

Еңбек және тыл ардагері, еңбекті сүйетін Машбек Сапарбайұлы елге орала сала, Үкімет қаулысымен жанданып жүре берген «Түгіскен» массивін игеру (күріш шаруашылығы) жұмыстарына үн қосып, білек сыбанып алып, белсене кірісіп кетті. Егіс бригадирі, бөлімше басшысы секілді жауапкершілігі мол

жұмыстардан тартынған жоқ. Тағдыр жарастырған Бибіш апамыз екеуі тату-тәтті отбасын құрып, ұл-қыздарын тәрбиелеп өсірді, жақсы білім берді. Бердібек пен Нұрлыбек сынды ұлдарының есімін қазір бүкіл қазақ елі бек таниды. Екеуі де мемлекет және қоғам қайраткері биігіне көтерілді. Қалған ұл-қыздары да әке мен анадан алған ғибратын әрі қарай жалғап, туған елі үшін аянбай тер төгіп келе жатыр.

Еңбекті сүйген елшіл азамат Машбек Сапарбайұлының туғанына биыл 100 жыл толып отыр. Жақсы кісінің ұрпағымен мың жасайтыны ақиқаттың ақиқаты. Оның есімі ел жадында, жұртшылық жүрегінде.

...Мен осы күндері «әттең, Машбек көкем тірі болғанда, мына есейген шағымда ол кісімен мүлде тереңге бастап, өмір мен адам тағдыры, тазалық пен әділдік жайында мольнан сыр бөлісер ме едім» деп армандап қоямын.

Жолтай ЖҰМАТ-ӘЛМАСҰЛЫ,
жазушы-драматург,
Қазақстан Республикасының еңбек
сіңірген қайраткері

ҚАЗАҚЫ ТӘРБИЕНІҢ

«Қаратаудың етегінен ағып жатыр ақ сағым, сылдырындай ақшаның, иісіндей бақшаның...» – деп жырлаған ақын Сейсен Мұхтарұлының өлеңі:

Жаңақорған даласында, ақ сағымның арасында керуен көшіп барады, дүние өзгеріп қас-қағым, – деп өзімізше өрбітсек, тәңір түстеп таныған қасиетті қоныстың арғы-бергі тарихы, бір әрпі де әрлі-берлі аунамай, жадының жасуынан суыртпақталып шыға келер еді.

Киесі кенен әулиедей, Аллаға ғана сенетін, түндіктен түскен сәуледей түсіне талай екенін бұл өлке жайлы туындаған аңыз-әпсаналардың астарында да ақиқаттың ақ жейдесі алтын жіппен әріптеліп, ағарандап алдыңда тұрып алатындай. Мұсылманшылыққа дейінгі дәрпі бір бөлек. Түркі әлеміне әйгілі Сығанақ шаһарының өркениетін тіліңе төсеп айтсаң да жеткілікті. Ал, исламның ту ұстаушыларының бірегейі, қаһарлы қолбасшы Құтайбаның қылышының жүзіне жатпаған жұртты сонау Арабиядан арып-ашып келіп, құбылаға қаратып, сәждеге жыққан Бабтардың әңгімесі тағы бір бөлек. Тіпті, кейін Атыраудан бастап, Ақтөбені айналып, Арал-Қазалы аймағын арқандап, Қуаның құмшауытын кесіп өтіп, Қаратаудың етегіне мандай тіреген Хорезм, Қокан хандықтары бұл топырақтың киесінен қаймығып, қылышын қынабына салып, намазға қатар тұрған дейді. Ол – ол ма, «ианы қорған» тұрғызып, осы маңда біржолата қалуға бекінген көрінеді. Бірақ Алла қолдамаса, адамның дегені бола бере ме, шылбырын шұбалтып, найзасын сүйретіп, олар да кетті келген жағына. «Өмір көшіндегі өнеге» атты кітаптың алғашқы беттерін парактағанымда, осы жайттар санамның санылуынан сығалап қарап еді. Неге?

Бояуы бармағына жұғатын кітаптың арқауы – қарт Қаратау қойнында қашаннан бері құмыр кешкен жекен жұрттың жылнамасы, ауыл-аймаққа айбыны асқан, айналасына мейірі түскен, қиын жолда қайраты піскен әулеттің әуелгі және кейінгі өмір-өрімі. Кім-кім де қолына алған бұл кітапты қадалып оқып, мазмұнына қанығып, кейіпкерлермен нық қағыстыра жүріп, қайғы-мұны мен қуаныш-сүйінішін өз жүрегінен өткізетіні кәміл. Мұнда тоғысқан тағдырлар ғана емес, уақыттың, қилы кезеңдердің, қоғам шарпысулардың ыстық демі бар. Жүзінді шарпиды, сезімінді қарпиды.

Шынымды айтсам, соңғы жиырма жылдан бері осындай өмірбаяндық-мемуарлық фолианттарды қызыға оқып жүрмін. Кешегі цензурасы цементтей қатып қалған қоғамның шынайы бет-бейнесі, көзден де, көңілден де қағыс деректер, томағалы табиғи өмір, бұғауда бұлқынған ой-пікірлер, қиянаттың қанжарына түйрелген тұлғалар, сөйтсе де, «ебін тауып еліне қызмет еткен» (Ахмет Байтұрсынов) ерлер ерлігі мемуаршының бүпкесіз баяндаулары арқылы өзінің өмір-баянының бір тарауына айналған дәуірдің кескінін танып-білуге септігін тигізеді екен. Енді көзқарасын өзгереді, құндылықтарға басқаша көзбен қарайсың. Тіпті сол бір кезеңдерден аман өткеніне шүкіршілік етесің.

«Өмір көшіндегі өнеге» кітабының мазмұнын мен бір әулеттің шешіресі деп емес, тұтас бір өңірдің, жо-жо-жоқ, «мың өліп, мың тірілген» қазақтың Трагедиясы деп түйсіндім.

Оқырман, кешіріңіз, осы ретте жоғарыдағы ұғымға түсінік бере кетейін. Бұл сіз ойлағандай қайғы-қасірет, бордай тозу үдерісі емес, ол – күрескерлік, тағдырмен таласу, қону емес – жену, сол орайда құрбандықтарға бара отырып, жүрек түбінен шыққан жолдың жазирасына жету! («Мұратына жетіпті» деп аяқталатын ертегілердің өңбойы да шытырман оқиғалармен шырмалып отырмас па еді?

Кітаптың бастауындағы «Жиделі-байсын жерінде, Қоңырап дейтін елінде» деген эпостық жырдың жолдары сізді тарихи-этнографиялық-экскурсиялық сапарға алып шығады. Қоңсылас Өзбек жерін, әрірек Қарақалпақстанның Әмудария аймағын, берірек Оңтүстік Қазақстанның аумағын тұтас қамтып, Қаратаудың батысқа таман сілемін қайырып, көсілген қазақ ауылдары басқа тамырластарымен бірге, Жаңақорғанның жасыл желегін бағзыдан қоныс еткен екен. Өсті. Өнді. Көнді. Иманы – ауызында, ынтымақтың қауызында жұпар шашты. Небір туымды тұлғалар заманның жел бетінде тұрып, қауымының келешегіне шылбыр ұзатты. Қайсы бірін түгендерсің?!

Міне, сол жұрттың басына, иісі қазақ секілді, Кеңес өкіметінің дүмпуімен набыт-нәубет төнді. Сұрапыл саясаттан бесіктегі бала, есіктегі келін,

ақ сақалды ата, қарқаралы кейуана шошынды. Мал-жаныңды еріксіз ортақтастырған «колхоздастыру» науқанының беті жаман! Мешіттер қиратылды. Дін мен дәстүрге тыйым салынды. Әрбір ауылды асырап отырған дәулеттілер, ағартушылыққа үлдеген текті әулеттер атқа теріс мінгізілді. Ауыл-аймаққа сүйкімі жоқ, шөп басын сындырмай, елдің үстінен күнелтіп, «қос үйді қоса қалдырмай» жүрген жетесіз жетпегірлер бір күнде биішік ұстап, билікке еге болып, білгенін істеп жатты. Әулие-әнбиелердің мекені әумесерлердің кетегіне айналды...

Құрысыншы, одан әрі қысталаң кезеңнің суреттерін созбалап жазуға зауқым жоқ, қалам кесірленіп жүрмейді. Оқшау оқиғалар жайлы білсем де, айналып өттім. Өзімнің де, өзгенің де жүрегің ауыртып қайтемің? Кітаптың авторы Дүйсенбек Аяшұлы да сойқан жылдардың сүреңсіз сұрқына сұғына қоймапты. Қайдан дөті барсын, нәзік жүректі ақын ғой. Ал, біз, амал жоқ, текті әулеттің алдағы өмірінің себеп-салдарын ашу үшін, ауыр да болса, аттап өте алмадық...

Сонымен, шаңырақтың батағаөйі Нәлібай ақсақал түйінді шешімге тоқтады. «Көшемізі!», «Қайда?», «Жиделі-байсынның түпкіріне!» Ажалсызға дүние кең, «қарнының ашқанына емес, қадіріннің қашқанына жылайтын» заманда, ұрпақ өсіріп, ұшпаққа шығам деу қисынсыз нәрсе. Ата-баба жолынан айналып, ақырыңды алдына әкеп тосатын ғасырдың ғадауаты түп-түқиянныңды тамырынан жұлып, төңірегінді тып-типыл етсе ше?

Қорада бұққан тобырдан Түңіліп, қара тұтты анам. Орап ап жұтқан обырдан, Отанды қалай құтқарам?

Отбасынан басталатын Отаныңның ойраны шығып жатқанын көргенше, қараңды батырып, қап-қара түннің қойнына сіңіп жоғалсақ-шы... құдая-тоба, Нәлібай қарттың күмірә-күрсіні Алла Тағаланың құлағына жетіпті, көтерілем дегенше, әділ жанды несіне тапсырды. Енді көш тізгінін баласы Сапарбай ұстады. Өке аманаты – антпен тең. Бірқатар ауылдар ошақтық қозын сөндірмей, мекенжайларын қаз-қалпында қалдырып, түн қоюлана бергенде, көштің бетін өзбек жеріне қарай түзейді.

Бұл баяғы ырғалып-жырғалып, сән-салтанатымен нұрланып, аспандағы аққуға ән қосқан Сырлыбай – Қыз Жібектің көші емес, аттың тұяғына күіз кигізіп, ойсылқаранын тұмсығын тұмдылықты пысқыртпай айдаған суыт көш еді. Сол кездегі ауылдық кеңестің төрағасы Бисұлтан Құлтасовтың тәркі тепкінін дер уақытында ескертіп, жолбасшы тауып бергені жөн болды, атамекеннен аман-есен үзіліп шықты. Жазылаған атанның қоршауында інісі Есенбекпен бірге Иманберді деген сәби кетіп бара жатты.

Шырылыңды есіткен бе, Құйрық-жалы келте Құдай! Еңбектеген есік-төрде, Екі жасар еркегім-ай!

Жолай қосылған ауылдармен бірге көштің ұзын саны бес жүз түтінге жуықтады. Ауылдан аман шықтық деген алхам-шүкір екен. Оншақты жылға созылған Қазақ көші талай тауқыметті басынан кешірді. Мал-жан

жұтқа ұшырады, аштық алқымнан алды, қарақшылар қанжығаға жармасты.

Күні – тамыз, мұны – қабыз, Қарты-кәрін, жасы жетім. Бауырым, қалай ұмытамыз, Зауал заман қасіретін.

Қаратаудың бауырында, Қалды мәйіт қарақұрым. Не өтті кеше ауылында, Көзінді ашып қара бүгін.

Қамсаусыз көш – сол баяғы, Қырда – өлгені, тауда – ыққаны, Жол шетінде сарғаяды, Әжелердің жаулықтары.

Иығына жоталардың, Құзғындар жүр айлап қонып, Шашты Өзіздей аталардың, Асалары сайғақ болып.

Бұл менің айтылымш кітапты оқығандағы әрі сол заманның зардапты деректерін есіме түсіргендегі әсерім. «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұламадан» кейінгі аса бір қасіретті көш еді. 1913 жылғы санақ бойынша «Әлхамдұлла, алты миллион қазақтың» (Ахмет Байтұрсынов) жарымынан астамын ұлы жолдың бойында жер жұтты. Қайсы бірі Ауған, Иран, Ресей жұртына кіргіп, кіндігінен кесілді.

Әлкисса, біздің көш, тәуелсіз қазақтың бағы бар екен, өзбек жеріне өкпесі өшпей жетіп, аздаған аял тауып, әрі қарай тәжік топырағына асты. Әу бастағы мақсат – мұсылманшылығы басым Ауғанстан болатын. Көпірліктің кесепатын аңғарып қалған ел қайтсын, үрім-бұтағымыз ең болмаса, иман-ітифатын, инабат-ықтиятын жоғалтпасын, ата-баба дәстүріне адал болсын дегені. Жауан өзеніне келіп ат суарғанда, біраз ағайын арғы бетке жалдап өтіп, бұлар Қорғалтөбе ауданына қарасты «Ұзынқұдық» деген жерге табан суытады. Айнала қонып, ауыл болып, тәжік ағайындармен араласа бастайды. Қалай дегенмен «қызыл-бастың» ізіндегі батыр халық қой, қазақтардың соқпақты-соқтықпалы кезеңдерден ынтымақтаса аман өткеніне риза болып, құрмет көрсетеді. Мұнда да кеңес өкіметінің құрығы шошандап тұр, бірақ Қазақстандағыдай қаһарлы саясат жоқ. Шамасы, бәлшебектер тәжіктерді өзбек арқылы билеуді жөн көрген сияқты. Олай дейініміз, Самарқан мен Бұқараны аузы-мұрнынан толтырған тәжіктерге этнос деп қарағанындай, бұларды да сол санатқа қосқан өзекендер одақтас республикалар шекараларын бекітерде Тәжікстанды «қылғытып жұтып» қойыпты. Ұлттың ұлы ақыны Садриддин Айни бас болып барған делегация ақынның есімін бір елі де төбесінен түсірмейді. Келешек тәуелсіздіктің алғашқы жеңіскері деп біледі. Әйгілі Айнидің Сыр жұртшылығы да аса қадірлейді. Өйткені, ол сындарлы сүлей Тұрмағанбет Ізтілеуовпен «Көкілташ» медресесінде бірге оқыпты. Туасы еркін ел, ендеше, азаттық аңсаған қазақтарға теріс қарасын жоқ?

Әуел баста жүз түйемен көшен Нәлібай әулетіне ешкім тиісе қойған жоқ. Жылқы-сыыр, қой-ешкі болмаса, тәжіктер ойсылқараны тауарлы түлік қатарына қоса қоймайды екен. Тәркінің

тырнағына ілікпеді. Қазақтардың келе-келе түйесі шаруаны түзеуге үлкен сеп болды. Тянь-Шань, Памир тауларының тоғысқан тұсында қазық қакқан ауылдардың қатынас қарымы қауқарсыз, арба түгілі, салт атпен жүре алмайтын қысандар мен ұшандар баршылық. Көлік күші жеткіліксіз. Мұндайда қазақтардың түйелерімен кіре тартып, отын тасу, қиылған қарағай ұстындарын шыңыраудан сүйреп шығару, арқанмен орағытып сексеуіл сындыру, жартастарды омырып, тас тиеп әкелу сияқты ауыр қаракеттер жергілікті тұрғындардың жұмысын жеңілдетті әрі қауіпсіз болды. Сапарбайдың ағайындары адал еңбектің арқасында айналасына сыйлы еді.

Айтпақшы, жазылған атанның қоршауында кеткен екі жасар баланың тағдыры нешік? Інісі Есенбек екеуі жыл санап өсіп келе жатты. Анасы Иманберді есімін тергеп, Имаш деуші еді, тәжіктердің тілі төселмеді ме, Маш деп атады. Қазақтарға ондай ныспының берілмейтінін білетін ағайын-туыс «бек» жұрнағын қосып, атын түгендеп берді.

Бес жасар бала «еңбек туған күні туған екен», қаршадайынан ата-анасына қолғабыс етіп, жетілді, шындалды, сөйте жүріп әліпбиді таныды. Алғашында отбасындағы шаруаларға жегілген ол келе-келе үлкендердің ізіне еріп, алыс жолға шықты. Қарғдай баланың адалдығы мен бейнеткештігіне қайыл қалған сапарластары теңдей үлеске қосып, ақысын алааламай беріп тұрды.

Қаратаудан құлаған жүз шақты түйенің қарамы азайды. Қыдырып шалатын өріс қайда? Қалғанының қайырын берсін. Ойсылқараның арқасында жат жерде құрметті болған жоқ па? Әуелгі мұраты қорасына айналған дәулетке дәулет қосып баю ма еді, тіпті топырағынан теткігенде, барымды сақтап, басқадан үстем тұрам деп ойлап па? Көкірегінің қозында қызырап маздаған үмігі ұрпағының көркем келешегі емес пе еді? Құдайға шүкір, Сапарбайдың арманы біртіндеп орындалып келеді. Күміс күймеге жеккен қос күрендей Машбегі мен Есенбек емендей елдің алдында айдынанып тұр. Астыма мінген атым емес, азан шақырып қойған атым осылардың арқасында екінші, үшінші айналымға шықса, Алла Тағалаға қандай өкпем бар. Маңғыстап кеткен ағайын да атажұртына оралар, кешкен азан көрген түстей жоғалар. Сонда көш-керуеннің кеудесінде Сырлыбайдай сырбазданып келе жатсам...

Сапарбай ақсақал осылай қиялданды делік. Ал, біздің кейіпкеріміз Машбек бұл кезде он бес жасқа шығып, буыны қатайып, бұғанасы бекіп, үлкен шаруаларға жарап қалды. Екінші дүниежүзілік соғыстың алапаты адамзатқа қатер төндіріп тұрған тұста майдан үшін деп кіремен астық, азық-түлік тасыды. Егін екті, мақта шабақтады. Арық қазып, алағат алқапқа су жүгіртті. Бақша егіп, берекесін баршамен бөлісті. Зенбіректің гүрсілін естімесе де, жүрегінің түбіндегі дүмпу оны жеңіске жігерлендірді.

Сондай бір шақта ғой деймін, оқыс оқиғаға тап болғаны... Бірде өзен бойлай келе жатып, мінген аты тайып құлап, аяғын жаралайды. Екі арада қас қарайып, төңіректі түн қымтады. Сол жолы аяғын қатты үсік шалып, әбден

әбігерге түседі. Өйтсе де ол жаракатын айтып, бір рет те денсаулық мекемесінің, «райсобестің» есігін қағып көрмепті. Өле-өлгенше Антейдей өкшесін жерге қадап, асқақтап жүрді...

Тәжік жеріндегі қоңыр тірлік ауанымен жалғасып жатты. Сапарбай әулеті «Ұзынқұдықтан» Қанибадам ауданындағы «Сарықамыс» ауылына табан аударды. Қазақтардың қарамы қалындап қалыпты. Әр үйде ши түбінде шикылдаған шымышқтардай баланың басы көбейіп жатыр. Отбасында сәбилердің тілі қазақша шығып, еркін сөйлегенімен, мектептегі оқу мен жазу-сызу өзбек тілінде. Ана тілінде қара танымаған баланың болашағы қалай болады? Қанына жат боп кетпей ме? Зауал заманда туған жерден дәулетін сақтап қалу үшін емес, «қара қазан, сары баланың» қамы үшін көшпеп пе еді? Баба топырақтан бір үзіліп, баба тілден екі үзіліп, әншейін қара басын қайтпаған ұрпақтың обалын кім көтереді? Жоқ, бұл болмайды!

Тіршілік сынында шындалып, қайратымен қатар ақыл-ойы да толысып қалған Машбекті мына жағдай қатты қапаландырды. Жары Бибішпен отасқанына көп бола қоймаған. Үңірейіп тұрған үйге үт кірді, әсіресе, әкесі Сапарбай мен інісі Есенбектің шығарға жаны жоқ. Ертеңгі күні осы үйдің айналасында шыбық мініп, шапқылап ойнайтын бүлдіршіндерді ойлағанда, тәтті қиялдың құшағында тербеледі.

Бұл кезде Машбек күнделікті тірлікті былай қойғанда, ауылдың әлеуметтік түйткілдерін шешу мәселелерімен де айналыса бастаған еді. Ағайынға беделді. Белсенді. Сөзі жүріп тұр. Заңнан хабары бар. Үлкендерді ертіп «райкомға» барды. Ұлттардың тең құқылығын алға тартып, «Сарқамыста» қазақ тілінде бастауыш мектеп ашу жөніндегі талап-тілектерін қабырғасынан қойды. «Мектептің асай-мүсейін түгендеуге ата-аналар да қатысады, қарап қалаймыз» деді. Үзлі сөзге уәж қайтара алмаған аудан басшылығы мектепті ақыры ашып берді. Ұрпақ қамы – ұлт қамы екенін Машбек жат жерде жүріп-ақ осылай ұқтырған еді.

Кеңес Одағының жаңа басшысы Н.Хрущевтің алғашқы кездесігі «жылымығының»лебі«Сарқамыстың» үлпектерін үлбіретеге тербеп, алыстағы ағайынға «елге қайтындар» деп ишара білдіргендей болды...

Бояуы бармақа жұғатын «Өмір көшіндегі өнеге» кітабында сөз шебері Дүйсенбек Аяшұлы Машбек Сапарбайұлы бастаған көштің қазақ жеріне қайтадан маңдай түзгенін, 1957 жылы Оңтүстік Қазақстанның Мақтарал ауданындағы Алғабас ұжымшарына қалай орныққанын, «жаксыда жаттық жоқ» дегендей, жергілікті халықпен тонның ішкі бауындай жандасып, бірге бейнет кешіп, зейнет көргенін, жан жары Бибіш екеуінің көрінген бала-шағаны еңбекке баулып тәрбиелегенін өрнекті тілмен, өрелі оймен әдемі баяндайды. Қарапайым да қадірлі тұлғаның табиғи болмысы үзік-үзік штрих, детальдар арқылы ажарлана ашылады. «Ішіне алтын байлаған» абзал жанның соншалық сабырлылығы мен алымдылығына тәнті боласың. Адал жар, бүтін бауыр, мейірімді әке, үлгілі ұл-қыз, көпшіл азамат... бір шаңыраққа бұдан артық не керек? Бақыттың дәмін Машбек ата сияқты сезінсе ғой жұрттың бәрі...

Алғабас ауылы дәстүр-салты ерен, бірлігі берен, көңілі кенен қауым екен. Жатсынбады. Жакын тартты. Бейнетін бағалады. Беделін өсірді. Мақта егісінің бригадирі болып, сырбойылықтар үшін тосын кәсіптің қыр-сырына қанықты. Суреті «Құрмет тақтасынан» түспеді. Машбек Сапарбайұлы КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумы Төрағасының Қаулысымен «Еңбектегі ерлігі үшін» медалімен марапатталды. Ұжымшар төрағасы Оразғали Алдыбаев Социалистік Еңбек Ері атағын алды. Сондай деймін-ау, Орекеннің омырауындағы Алтын Жұлдыздың жарқ-жүрк еткен сәулесінен ортақ істің оғланы Машбек ағаның да бейнесі жалғ етіп көрініп қалатын шығар...

Бояуы бармағына жұққан кітапта қарға тамырлы қазактың ынтымақ бауырластығы, «қанына тартпағанның қары сынсын» деген қағидаың өміршендігі, ағайын сағынышы және туған жердің «тартылыс күші» нәзік пірімдермен әңгімеленіп, әсіре әсерге бөлейді. Зобалаң жылдарда босып кеткен әр қазактың басын алтынның қиыршығындай теріп алып, үйірге қосу оңай деймісін?! Жаңақорған ауданының «Задарья» кеңшарының директоры Әбдіғаппар Нұртазаев, «Бірліктен» Машбек Қожақов, «Өзгендері» Сәулебек Әйтенов бастаған ел ағалары келіп, ағайынмен арқа-жарқа қауышып, аптығын басар-баспас шаруаларын айтты: «Ел сіздерді күтіп отыр!» Әлемдегі ең бір әдемі сөз осы шығар!

АЛТЫН ҚАЗЫҒЫ

Алпысыншы жылдардың орта шенінде Машбек бастаған қауым көтеріле көшіп, туған жердің қазығына шылбыр байлады.

Ендігі өмір – басқа өмір. Ендігі өмір – бізге жақын өмір...

Бояуы бармағыңа жұғатын кітапты тігіле оқыған түйсікті оқырман естеліктер елесінен өзіне таныс суреттерді көретін болар. Ауыл. Егістік. «Даланың гудогындай» бригадирлер. Түтінін түзу ұшырған аналар, әжелер. Асы көп абысындар. Тірсегінен майысып, үлкендерге қолқанат болған балғын буын балалар.

Автор Машбек әулетінің тыныс-тіршілігін түгендей отырып, сенің өміріне де еніп кеткенін аңдамай қалады. Ертеден кара кешке дейін бейнетті белден кешкен қала шалдар бала тәрбиесін бір сәт те есінен шығармаған. Бес ұл, үш қызды қабақпен жүгіртіп, ыммен жұмсап, тиянақты істеріне риза болып, құшағына қысқан Машбек отағасының бір ауыз артық сөзі жоқ, мейірімі миығынан төгілген, үнемі айналып-толғанып жүретін Бибіш отананы көз алдына елестетіп көрінізші... сенің әкең, менің анам емес пе екен?

Бұл шаңырақтың балалары тумысынан еңбеккор боп өсті. Тұңғышы Бердібектен бастап, кенжесі Нұрлыбекке дейін кара жұмыстың тертесін тартынбай тартып, сомдалды. «Шанышкыдан жырылып» қашу бұлардың әдетінде жоқ, бейнеттің зейнетін біледі, табыс табады, тапқан табысын ата-анасының алақанына аунатып салады. Өйткені, маңдай тер бодауының өздеріне жұмсалатынын сезеді.

Кітаптағы Машбек балаларының кам-карекеттерін оқығанда, сол санатқа өзінің де қыстырыла кіріп кеткенінді аңғармай қаласың. Ертемен тұрып мал жайғау, пешке отын бұтарлау, шөпшек теру, суаттың мұзын ойып, иінағашты ырғандатып үйге су тасу, бір мезет кезекпен қой бағу, есіктің алдының қарын күреп, тау-тау ғып үю... ой, несін айтасың, қыстың шаруасы таусылған ба? Көктемгі тірліктің тауқыметі ше? Жаңақорғанда сол кездің өзінде жеке қосалқы шаруашылық ұстау дағдыға айналған. Жердің жүзін жасыл жұғанда, бала біткен жыпырлап бақшалыққа шығады. Жер тегістейді, арық қазады, жап тартады, қарықтап

бітпейді. Алашқаекібірдейқайраткерді тәрбиелеп, өсіріп берген томашадай қарияның ныспысы олардың аты аталған сайын жаңғырып тұра береді. «Машбекұлы»! Бір үйден екі облыс әкімі, екі Премьер-министрдің орын-басарының шығуы ғажайып құбылыс емес пе?! Мұндай дерек әлемде сирек кездесетін шығар. Неге осы сөйлемді модельдік тәсілмен жаздым! Кездестірмеген соң ғой...

Мемлекет және қоғам қайраткері, Қазақстан тәуелсіздігінің іргетасын қалап, керегесін керіп, шаңырағын көтеріп, уығын қадаушылардың бірегейі Бердібек Машбекұлы Сапарбаевтың өмір жолымен, қайраткерлік қызметімен баршаның таныс екеніне күмәнім жоқ. Мен оның өмірдерегінің кейбір тұстарына және өзім білетін, сезінетін жайттарға тоқталғым келеді.

Бердібек аға орта мектепті үздік бітірсе де, алдымен Қазалы зоовет техникумына оқуға түседі. Машбек әке «басқалар Алматы асып, әйдік институттарға барып жатыр, бұны қалай?» деген жоқ. Үлкенінің сыры өзіне аян. Ес біле әке-шешенің қабағын бағып, іні-қарындастарына қамкор болып жүрді. Енді алыстап кетсем, олардың жағдайы қалай болар екен деген уайым бар. Ал, Қазалы мен Жаңақорғанның арасы бес-алты сағаттық жол, үйіне апта сайын келіп тұрғанының өзі олжа. Бір қызығы, Машбектің кейінгі ұл-қыздары да бірден жоғары оқу орнына барамыз деп жұлқынбапты. Алғашқы мамандық алуды жөн көріпті. Пазылбек пен Әлібек мектепті бітіргесін, ешқайда бұрылмай, Жаңақорғандағы кәсіптік-техникалық училищенен техникалық диплом алып шықты. Бір қарындасы педучилищені тәмамдады. Кейін тәрлығы да жоғары білім алып, қызмет баспалдақтарымен өрледі.

Зооветтехникумды аяқтаған Бердібек бірден әскери борышын өтеуге аттанды. Германияда. Құдая тоба, алдыңғы арба қайда жүрсе, соңғы арба сонда жүреді деген сөз ып-рас екен. Кейін Машбектің екі баласы Пазылбек Венгрияда, Әлібек Германияда әскери борышын атқарды. Шетел көрген деген осы.

Бердібек ағаның халық шаруашылығы институтын бітіріп, Алматыдағы бірнеше министрлікте жауапты қызмет

Сартылдатып айтып шықтым. Қадырдың, Тұманбайдың өлеңдерін жатқа оқып бердім.

— Ал, сен қазақтың көрнекті ақыны Шайсұлтан Шаяхметовті білесің бе?

Жымыып тұр. Әрлі-берлі ойланып есіме түсіре алмадым. Шамасы, атылып кеткен ақындардың бірі болар...

— Білмедім...— дедім басым салбырап.

— Шынымен білмейсің бе? Қой, сенен ақын шықпайды.

Көзім мөлтілдеп, жүзіне қарадым.

— Шығады!

Сол жымиған қалпы телефонның трубкасын көтерді:

— Маған Шайхутдиновті қос...

Қысқасы сол ағаның бір ауыз сөзімен шет тілінен емтихан тапсырмай, оқуға түсіп кеткенмін. Айтпақшы, қабылдаудан кейін қабырғадағы тактайшағарасам: Шайсұлтан Шаяхметов – Бас баскарма бастығы деп жазулы тұр екен. Жас баланы да осылай сынай ма?

«Көрнекті ақынымыз» шынымен де өлең жазды екен. 1975 жылы Қазақстан жас ақындарының «Көктем тынысы» кітабында топтамамыз бірге жарық көрді. 2-ші курста «қоғамдық тәртіпті бұзды» деген бұйрықпен

арыстандай айбаттанды. Қызылорда обкомы қашаннан бері біздің жұмысымызға араласатын болып жүр? Білікті басшы оларға емес, бізге керек. Әкел бұйрықтың жобасын!

Сөйтіп, Бердібек Машбекұлының тікелей қолдауымен, министрдің әділетті шешімінен Бакберген Досманбетов институттың ректоры болды. Кейін Бекен Сыр өңіріне әкім болып келгенінде Бәкенді қала әкімі қызметіне тағайындады.

Бердібек аға ұстазын әрдайым есінен шығарған емес. Сыр бойына бірнеше рет шақырып, құрмет көрсетті. Ұстаз да бір кездегі орынбасарының талай орынға жайғасатынына сенген болар...

Бердібек Машбекұлының Қызылорда облысына әкім боп келуінің өзі бір хикая. «Қарауылтөбе» ауылындағы егістіктің жағасында қала әкімі Бакберген Досманбетов үшеуіміз отырғанда әңгімелеп берді.

Тәуелсіздіктің алғашқы бесжылдығы. Социализм сауыттын шешіп тастап, жаңа экономикалық саясатқа бет бұрған кезеңнің ауыртыпалығын ауызбен айтып жеткізу қиын.

Ал, біз қалай сөзбен жеткізе аламыз? Күн сайын қисынды-қисынсыз іс-шаралар, қаулы-қарарлар қабылданып, таратылып жатыр. Олар аймақтарға жетем дегенше, мазмұнын жоғалтып, жанасы жарық көреді. Сондай бір уақытта Үкімет аппаратының басшысы Бердібек Сапарбаев теле-студияға шақырылып, журналистердің сауалдарына жауап береді. Тақырып – нарықты игеру мәселесі. Мамандығы экономист, бірнеше министрлікте тәжірибе жинақтаған, дамыған елдердің экономикалық даму заңдылықтарын зерттеп, ескеп жүрген Бекен қамшы салдырмайды. Сұрақтарға теорияны практикаға негіздестіріп жауап береді. Қазақстан жағдайында нарықтық қатынастарды қалай енгізу жайлы әңгімелейді. Аймақтардың тікелей және көлбеу байланыстарын орнықтырудың тетіктеріне тоқталады. Сонда Сапарбаевтың төл терминіне айналған «региономика» деген ұғымды алғаш рет түсіндірген екен. Осы хабарды көріп отырған Нұрсұлтан Әбішұлы Машбекұлының орнықты, орайлы тұжырымдарына, микрофон мысынан сескенбейтін еркіндігіне, қазақы шешендігіне ырза болып: «Елді сендіре білетін, өз көзқарасына сенімді, батыл жігіт екен» деп қағазына аты-жөнін түртіп алыпты. Осындай қарым-қабілетін таныған Президент Б.Сапарбаевты Қызылорда облысының әкімі қызметіне тағайындады.

Бекеннің әкімдік дебюті біздің көз алдымызда. Қызылорда қаласында Арнайы экономикалық аймақ құру мәртебесіне қол жеткізіп, он жеті елдің ерлігін шақырып, инвестиция тартуға ниеттенді. Біз бүгінде «Ғасыр жобасы» деп айдар тағып жүрген «Көкарал» бөгетін тұрғызу жөніндегі идеяның алғашқы бастамашысы Сапарбаев екенін білеміз бе осы? Маман-оқымыстылар мен гидрологтармен кеңес құрып, олардың пікір-көзқарастарына ден қойып, ұлы суды сақтап қалудың жалғыз жолы – «Көкаралды» бөгеу, арнасын көтеру жайлы директивалық жобасын Үкіметке ұсынды. Басымен алысып жатқан жоғарыдағылар қайдан мойын бұрсын, қияли қисынға санап, жылы жауып қоя салады.

Зауалға мынау жок па айла?...

Ер Бекен біздің тоқтай ма?

Енді ақылдаса келіп, жергілікті материалдарды пайдаланып, өз күшімізбен бөгет салуға бел байлады. Табиғаттың тегеурініне кім төтеп берген, теңізден дүркірей көшкен сұрапыл толқындар шайқап, шайып кетті. Бәрібір осы жобаның нобайымен

кейін «Көкарал» бөгеті салынып кетті. Ал, біз оны «Ғасыр жобасы» дейміз, а?

Бердібек Машбекұлының есімін атағанда, оның бес облысты басқарғанын, министр болғанын, Премьер-министрдің орынбасары қызметін атқарғанын айтудан жалықпаймыз. Әрине, мақтан тұтатын көрсеткіш, айтары жоқ, қай аймақтың тізгінін ұстаса да, зәру мәселелердің зәкірін қайраңнан суырып алып, «құрғақта кеме жүргізді». Қарапайым халықтың мұқтажын, жан күйзелісін ділімен түсінді. Қоғамдық шиеленістің ортасына қаймықпай барды, басу айтты, сабырға шақырды. Уәде берді. Орындады. «Түтікпен су, түндіктен ас берген» инвесторлардың шаңын қағып алып, салықтан бөлек, табысының бір бөлігін халықпен бөлісуді талап етті. Және орындатты! Шаруасын аргы бет, бергі бетке кіріп-шығып шешетін, мойнын кара орманға қарай бұрып тұратын Шығыстағы шамшыл-сеператистік пығылдарға да жмыия отырып тосқауыл қойды. Алтайдың аңғарына таспен қалатып, «Қазақстан» деп жазғызып қойды. Бұл – келіскісі келмейтіндердің жадында жасын ойнатып, есін жидыратын ұлыстың ұраны!

Бекеннің қызметтік жолдары айнадай, бұдырсыз болды деп кім айта алады? Анау ордендермен көмкерілген омырау астында, қажуектің тұсында қанша жарақаттың ізі бар екенін кім санап берер екен? Биліктің айналасындағы кейбір дөкейлердің орынтағы Сапарбаев көрінінде сықырлап қоя беретін. Болжам емес, шыны солай. Оның аймақтан аймаққа ауысып жүруі әлдекімдердің жанын тыныштандыратын сияқты. Қайбір жылы Премьер-министрдің орынбасары болып еді, ұзатпай ұзақ жолға шығарып салды. Бірақ айылын жиған Бекен бе? Қайда барса да, тастай батып, судай сінді. Сол елдің бір перзентіне айналды. Оны айтасыз, өзіміз де сыртқа шыққанымызда «қызылордалықпыз» де-сек, «ә, Сапарбаевтың інілері екенсі-дер ғой» деген сөзді талай естігенбіз.

Бекен туралы әңгіме қозғалғанда, ресми мінерлерде болсын, қарапайым жиындарда ма, «Сапарбаев феномені» деген сөз жиі айтылады. Көпшілігі оның қайраткерлігін осы сөзге сыйдырып, бес облысты басқарғанын, бірнеше мәрте Үкімет мүшесі болғанын, жұмысты жанын салып істегенін, тұралаған шаруаны түрегелткенін, халықпен халықтың тілінде сөйлесе алатынын, терең білімділігін, сұңғыла саясаткерлігін әспеттейді. Рас қой, дауымыз жоқ. Сонда осындай қасиеттер басқа басшылардың бойында болмағаны ма? Неге болмасын, бар. Бірақ толық емес. Толық та шығар? Алайда ол қасиеттер күн сәулесіне ұстаған алмастың әр қырындай жарқылдап тұрмағасын, байқалмайды ма? Ал, Бекеннің әкімдік лауазымынан бұрын адами болмысы алдымен көрініп тұрады. Міне, мәселе қайда жатыр! Адами болмысың ашық болса, бар қасиетіңді ел таниды. Ендеше, «Сапарбаев феноменінің» өзегі ұяда көрген қазақы тәрбиеге барып жалғасады. Тағы да алдымнан шыға келдіңіз ғой, Машбек ақсақал. Бекен өле-өлгенше ата-ананың берген тәлімін жадынан шығарған емес. Үйде де, түзде де, қызметте де. Ал, қазақы тәрбие – Қазақтың Конституциясы! Ұшпаққа шығаратын да – Сол!

«Өмір көшіндегі өнеге» кітабын оқығанда, осындай әсерлердің баурап алғаны соншалық, қазақтың кара шалдарын сағынып кеттім...

Шаһизада ӘБДІКӘРІМОВ, ақын, «Парасат», «Құрмет» ордендерінің иегері, Қызылорда облысының құрметті азаматы

тұқым тігеді. Суғарады, арамшөбін отайды. Солардың бел ортасында есейіңкіреп қалған Бердібек жүреді, бауырларын кеу-кеулеп. Қожалықтың рахатын күздекөресің. Жаңақорғанның тумасы, атақты жазушы Тынымбай Нұрмағамбетовтің әр кітабында бақша қызығының жай-жапсары керім суреттеледі. Оған қалай алып-қосарсын? Әйтеуір, өзгелер сияқты, Машбек әулеті де жиын-терімнен напақасын айырып, жырғап қалады. Оның үстіне, бригадирлік жалақысынан бөлек, отағасының күрші өнімінен алатын қосымша ақысын қосыңыз. Айналана алақтамай, жайлы өмір кешуге жарап жатыр. Өкімет те еледі, омырауына «Құрмет белгісі» орденін тақты.

Еңбекпен қатар, балаларын еркін өсірді. «Сен өйтпе, сен бүйтпе» деп, бетінен қаққан жоқ. Берген тәлім-тәрбиесіне сенді. Ұл-қыздарының арман-мақсатының, ұшқыр қиялының ұшында олар жүретін ұзақ жолдың жатқанын жүрегімен сезді. Ендігі қалған өмірде ұрпағының «ұяда көргенін қияда ілуін» күтті, Алладан тіледі. Шынында да, Машбек Сапарбайұлының барлық баласы елге елеулі қызмет етті. Осымен бітті, қалғанын кітаптан оқып алыңыздар.

Қайдағы біткен? Бұл әулет туралы әңгіме, қазақ шар жерде, ешқашан

еткенін елдің бәрі біледі. Менің қазықбау шалатын тұсым – Қазақ КСР Жоғары және арнаулы білім министрлігі. Мұнда Бекен алдымен бөлім басқарды. Министр Шайсұлтан Шаяхметов болмысы бөлек, ақкөңіл, жастарды үнемі қолдап отыратын елшіл тұлға. Оны қайдан білесіз дейсіз ғой?

1974 жылы ҚазМУ-дың журналистика факультетіне түсуге талап-тандым. Республикадағы жалғыз факультет! Баспасөзде танылып қалған кезім, оның үстіне аттестатым алаулап тұр! Өкінішке орай, сол жылы шет тілін оқымағандар да мемлекеттік емтихан тапсырады деген талап қойылды. Құрыдым! Айдап отырып айтылмыш министрлікке бардым. Ондағылар Бас баскармаға сілтеді. Ұзын үстелдің ұшындағы ақсары, шамдағай бойлы кісіге құжаттарымды ұсындым. Асығып жүріп кабинеттің сыртындағы тактайшаға да қарамаппын. Құжаттарымыз әрлі-берлі аударып отырған әлгі кісі бір кезде басын көтеріп:

— Әй, өзің әжептәуір ақын екенсің ғой, «Жалын» альманағына да өлеңдерің шығыпты. Шамасы, Жарасқан Әбдірашовтің інісі боларсың?

— Ол ақынды өмірімде көрген емеспін...

— Қандай ақындарды оқисың?

«Жалған дүние» деп жатады. Шын дүниені көрген ешкім жоқ, сондықтан да осы болмыстың адам үшін қиындығы, қызығы да, салқыны мен жылысы да, көленкесі әм шуағы да қымбат шығар. Содан болар әркім өмірін барынша қолайлы, мейлінше пайдалы, мүмкіндігінше тиімді, солайымен қызықты өткізгісі келетіні. Алайда, ойындағысы түгелдей іске аса бермейтіні де рас. Өйткені, пенде ел қарауында, жұрт алдында күтпеген қалтарысы мен қауіпті өткелдері көп бұралаң жолмен әр қадамын басуға мәжбүр. Мұндайда адам жүрер жолы күрделене, түрлене түседі, бұрын-соңды байқалмаған, кезікпеген жақтары мен тұстары ашылып.

Осы жолдың біршама бөлігін Келсінбек пен Оңды сондарына салып келеді. Олар мектепті өкшелес бітірген достар. Кезінде құлын-тайдай, жұбын жазбай өскен жастар, аралары жақын. Отбасылық жағдайымен Келсінбек әрі оқи алмады. Мектепте жұрттың алды болмағанымен кеуделе жүретін. Әр азамат Алладан біреуге күнімді қаратып, өзгенің аузына тәлім-тірке көрме деп тілейтіні анық. Ендеше, Келсінбекке осы тілегін Жаратушы берген сияқты. Аталары егінші болған екен. Сол қанына тартқан болуы керек бұл да дән егуді шамалы ғана межемен бастаған. Міне оншақты жылда егіс көлемін көбейтіп, дақылдар түрлерін тиімдісімен толықтырып, кәсібін айтарлықтай дамытып, соның жемісін көріп келе жатыр. Сөйтіп аузы асқа, тақымы атқа тиді. Өзімен өзі, қарамағында біраз көмекшілері бар, тірлігі жаман емес, шүкіршілік.

Оңды болса институтта оқыды. Өзгемен сөзтабарлығы басым білімінен гөрі. Бұлардан Ардақтың айтарлықтай үлкендігі бар. Ол жоғары оқуды біраз бұрын бітірді. Қазір орнықты мекеме басшысының бірі. Оңды соның қарамағында. Әнеу күні ол Келсінбекке жолыққан. Ойласты, ақылдасты, сырласты, арасында шарап ішті. Жағдайының онша еместігін айтып шағынды. Кеше екеуі Ардақтың кабинетінде кезікті. Келсінбек Ардақ ағасына салмақ салып, Оңдыны бөлім басшылығына қойып шықты. Шынымен салмақ салғандай болды. Өйткені алдында Ардақ мұның пікіріне онша беріле қойған жоқ еді. Шамасы, азаматтың қабілеті мен білігіне көңілі толмайтындай. Соңында Келсінбектің тықпалап, тықырлағанына шыдас бере алмай, ақыры соның ырқына көнді, көңілін жықпады.

Оңдының қызметтік өсуіне осы себеп болды. Ізденгенге сұраған демекші, бұл жасынан осыған дағдыланған сынайлы. Кім білген, мүмкін ертеректе сондай тәрбие алған шығар. Өзімішіл, өзгенің қамын басын ауыртып көп ойламайды, жанындағының жағдайы оны толғандырмайтын, алаңдатпайтын. Бара келе осы мінез үдейе, ұлғая, күшіне міне түсіпті. Бірақ сөзі жұмсақ, жылы, сырт көзге ешнәрсесі білінбейді. Сөйтсе мезгілі мен сәтін күткен екен. Жеме-жемге келгенде, сындарлы сәтте әр азамат өзінің түпкі, шынайы бет-пердесін бүкпесіз ашады. Бұл да соны қашан келеді ыңғайы деп тосып жүрген. Бозбала кезінде әкесінің айтқаны есінде: «Қалқам, сен ақылды-сың, білімні мықты, барша істерің алдағы уақытта да қатесіз, дұрыс, жақсы болады. Соған ұмтыл, қарағым әр уақытта» деп еді әкесі. Осы соң оның жадында ардайым. Бұл оны өзге ұяқдерге мән бермеуге ұмтылғатын. Әкесі, кім білген, көңілі толып разы отқанда ұрпағымды қолдайын, өзіне деген сенімін арттырайын деп те айтуы мүмкін ғой соны. Ендеше, бұл мұны өзгермейтін, түпкілікті, шынайы шындық санап келеді өз өмірінде.

Шамалы уақтан соң ол өзге, шағындау мекемеге ауысты. Көп ұзамай басшылық қызметке жоғарылады. Бұл да Келсінбек арқылы Ардақтың көмегінің болған емес. Келсінбек екеуі шамалыдан соң тағы кезікті. Сөйтсе баяғы Оңды көзден ұшқан. Өзі де, қылғы да. Адамды сынағаны келсе қызмет бер дегені рас екен. Келсінбек аң-таң. Әйтпесе, оның жеке кәсібінің ауқымы сол Оңды істейтін мекеме шамасынан төмен емес. Бұл болмыс шындығы. Ал Оңдының шындығы мен ақиқаты бөтен. Онымен жарысар, таласар, кеуделесер жан кемде кем. Өйткені бәлімі мен білігі әкесі айтқандай өзгеден анағұрлым жоғары. Солардың қатарында Ардақ пен Келсінбек те. Себебі алдыңғысы өз ісінен басқаны біле бермейтін момын, соңғысының білімі пәс. Біреуден естіген бар. Мансабын өсіргісі келген тек өзінен жоғары, білімді адамдармен ғана аралас болуы керек деген. Соңғы уақытта ол осы қағиданы бек ұстаным еткен. Бұрынырақта сәл-пәл өзіне есеп беріп, мұным артығы бар ма, жоқ па деп болар-болмашы ойланушы еді. Қазір сол мінезден жұрын да қалмаған тәрізді.

Оңды зейнетке жетпей орнын босатты. Басшылықты жас, білімді Мәди жалғастырды. Ол өзге, кең қанатты ұжымнан ауысып келді. Жас та болса бұрынғы мекемеде басқару ісін өз көзімен көріп әжептәуір тәжірибе жинақтаған. Ізденімпаздығы мол. Көрінген мәселеге сын көзбен қарайды, оны шешудегі жолдарды асықпай талдап қорытынды шешімге келеді. Мұның бір жағы әкеден көрген тәрбиеден. Әкесі оны ылғи сабырға шақырып, әрбір істі жан-жақты қарап барып сосын ғана шешім қағылдауды баса үйреткен. Басынан осы қағиданы толық қолдана бастады. Ұрда жыққа салынбай шешімді сабырмен қабыл-

Сурет ашық дереккөзден

Тіршілік

(Әңгіме)

дауды жұртқа көрсете білді. Бұл кейбіреулерге ұнаған жоқ, соның ішінде әсіресе Оңдыға. Ол бірден ақыл айтуға кірісті.

— Мәди, сенің жұмысың маған ұнайды. Осылай жалғастыра бер. Бірақ, айтар шешімді жұрт алдында ыргалып-жырғалып тұрмай тез айтуың керек. Сонда жұрт сені сыйлайтын болады. Байқаймын сен әрқайсының пікірін теріп, ескеріп ғана шешім қабылдағың келетін сияқты. Мұның дұрыс емес. Шешімді көп ойланбай жылдам өзін айт. Сонда сенің абыройың өседі. Сенің қол астыңдағы адамның сенен көп білері жоқ, — деді ол.

— Қалай сонда! Шешімді ойласпай қабылдай беруім керек пе?! — Көп ойласпа! Өйткені, олар сенен артық білмейді. Білсе де, сенің айтқаның бұрыс болса да дұрыс!

— Мәссаған! Мынауыңыз мен біліп-көрмеген жаңалық болды ғой! Сонда бұрыннан санамызға сіңіп қалған не нәрсені болса да ақылдасып, кенесіп шеші дегенді жоққа шығарып отырсыз ба?!

— Дәл солай! Батылырақ бол. Жұртты көп тыңдай берме! Шешімді өзін қабылда. Өйткені, қоғам алдында, мемлекет алдында ұжым жұмысына тікелей жауап беретін жалғыз сен! Жасы үлкендерден сақ бол. Айтқаның тыңда, бірақ істеме! Өткенін ансап, бүгінгі өмірге сай келе бермейтін ұсыныстар айтып басыңды қатырады. Олар көп сөйлейді, шатастырып жолдан тайдырады.

— Мынауыңыз қызық екен! Ұжыммен мүлдем санаспа дегеніңіз ғой сонда?! Көпті көрген үлкендерді сыйлама дегеніңіз мүлдем өрескел ғой! Мен мұнымен келісе алмаймын. Түбінде бұл үлкен олқылыққа соқтырады. Бұрынғы мекемеде мен осының шет-жағасын байқағанмын.

— Сенің басты міндетің ұжымды бір жұдырық ішінде ұстау. Кім не ойлайды сені толғандырмау керек. Барлығы сенің айтқаныңа көнуі тиіс. Сонда тәртіп нығаяды, жұмысың алға жүреді.

— Сіз, баяғыдан жауыр болған, бір адамға жайлы, көпшілікке ұнамсыз, ұжым мүшелерінің адалдығы мен еркіндігіне мүлдем сай емес, олардың жеке қабілетінің өсіп, ортақ нәтиженің нығаюына кедергі болар жолды маған сілтеп отырсыз. Бұл жол тығырыққа тірелер қате, қатерлі! Сіз, маған керітартпа өнеге ұсынып жатырсыз. Ал маған керегі алғабасар жол! Сондықтан, Сіздің сөзіңіз өтіп кеткен заманның ыркы, бұрыс жолы! Бұны қабылдай алмаймын! Менің жолым жанымадағы барлық азаматтың ойын, мұнын ескеру, олардың жүрек түбінен шыққан ұсыныстарын іске асыру! — деп, Мәди Оңды кабинетінен шығып кетті.

Бөрінің жақындығы бар. Ағайынгершілік себеппен ас-су ішіп болып тұрқайтын сәт. Осындайда көпшілік үлкендер бастап ашар аталы, қорытынды сөзді күтуші еді. Алғы сөзді бірден Зияден тартты. Ол пенде мінезінің айналасына жағымды, не ұнамсыз әсерін тигізбей қоймайтынын тілге тиек етті.

Соңында жаналау, тың көрініс бетін ашып жұрт көңілін алаң еткізді.

— Малдың ала-құласы жаратылысында. Солай болғаны иесіне жайлы, ажыратуына, тануына, күтіміне. Ал, адамның ала-құлалығы ше? Жан түрі-мінезінің әртүрлі болғаны өзіндік ерекшелігін айғақтағаны, жеке қасиеттерін көрсетіп белектегені, ешкімге ұқсамайтындығының дәлелі болса керек. Білгіштер ғаламда адамның өзіне ұқсайтындығы табу мүмкін емес деп жатады. Рас та шығар. Сонда олардың өмірге деген көзқарасы тіпті жақындап ұқсамағаны ма? Олардың түр-әлпеті әртүрлі болғандықтан ой-сана мүмкіншіліктеріне де сондай әсер бергені ме? Түсіну оңай емес. Шамасы, бұл, тегінен, білімінен, тәрбиесінен, болмаса көргенінен шығар. Алайда, мұның өзге де күрделі тұсы бар. Адамның ала-құлалығы көбіне қоғамға неқолай. Егер сол мінез тәртістеу болса. Өзгешелік мол болса оның қалыптасуына ауытқуы бәрібір ұзай береді, сондықтан қолайсыздығы күшейе түседі, жұртты өзінен алыстата береді, адамға түсер қиындық көбейеді, азаматтар арасындағы келісім мен түсіністік кеми бастайды, — деді ол.

— Азаматқа жуастық, ермелік, көмпістік пен момындық жараспайды, абыройын биіктетпейді, бөделін көтермейді, өз-өзіне деген сенімін арттырмайды. Адамда мықты түбегейлі ұстаным болуы керек. Сол мінез оны азамат ретінде сақтайды, көрсетеді, айғайтады. Осы күні ата-бабаларына дұға оқыту жиіледі. Өріне, ол сауатты, жарасымды шара. Өткенде бір жақсы көретін аталас інімнің үйінде бас қостық аруақтарға дұға бағышталған дастарқан басында. Сол отырыста әлгі жігіттің мен сияқты аталас ағасы болған. Не керек сол азаматпен сөзім жараспайды. Кетерде жанағы інім өзі салған жеке балабақшасының ашылуына келіп бата бересіз деді. Жақсы, жарайды деп мен кеттім. Бірақ, сол інім хабарласпады. Кейін білдім, бәленің бәрі жанағы сөзіміз келіспей қалған ақсақалдан келгенін. Сол шақыртпапты. Осыған қатты тандандым! Інімнің табансыздығына. Ол өз күнін өзі көрген кәсіпкер. Шамасы, ешкімге қарап қалған күні жоқ. «Көке, менің кімді шақырып, кімді шақырмайтыным араспаңыз» деп ірілік көрсете алмағаны өкінішті, әріне! Бірақ, келешегі алда, жас азаматтан әлі үміттенемін, — деді тағы да Зияден.

Отырғандарға осы мықты әсер етті. Мұндайды олар бұрын Зияденнен естімеген еді. Шамасы, бұл көнекөз көргендіктің белгісі болар. Осыған айналасы аса танданған да жоқ. Бір жағы соны күткен сияқты. Бұрын есіткен ойлы, саналы сөздерінен, қайырымды істерінен. Айызы қанғандай бір-біріне қарасты. Ендеше, үлкендік пен мықтылық, ірілік осылай жеттіспен асқанда көрініп, сезіліп, ұйқасым тауып жатса несі айып! —

Зияден мен Асқар қатар, істе де, сөз таркатқанда да қабаттасып жүргеніне әбден дағдыланған басалқылығы жоғары қариялар. Сырт көзге осы екі ақсақал достығы мен жақындығы кейде

бәсекелестікке ауып кететінін байқап қалу қиын емес. Ылғи өзді-өзін толықтырып, мақұлдатып отыратыны бар. Арасында бірін-бірі әжуалап, түртіп, әзілге бой ұрып жеңілденіп алатын әдеттері де жоқ емес. Мұндай сәттерде қуақылығы үшкір Асқардың ұпайы басым түсіп жатады. Осы жолы да келісіп қойғандай ол іле-шала ортақ әңгімеге кірісіп кетті.

— Адам баласы күн сайын сынға, тексеріске, бақылауға, байқауға кез болып, пысыды. Тәжірибе, өнеге, үлгі тереді. Шамасы, өмірдің өзі оң мен терістің, игілік пен пенделіктің, жақсы мен жаманның қосындысы мен жиынтығы болар. Азамат көрген қайырымын, игілігін көбейтіп салмақтайды, өсіреді, дамытады, ұлғайтады. Жіберген жаңылысын, қателігін қайталамайды, жөңдейді, өшіреді. Сын сабақ демекші, осылардың өзі Алланың пендеге жіберген мүмкіншіліктері шығар. Сыннан лайықты мінезбен өткен пенде азаматтыққа көтеріліп биіктейді. Біреуі жақсы өтеді, өзгесі орташа. Қалғаны сын әлегі мен қармағына ілініп, торына солайымен оралып, шатасып, шыға алмай жатады. Кезіккен сыннан тиімді жол тауып, абыроймен өтіп, өзіне пайда, өзгеге зиян тигізбей жүрудің өзі ұлы Абай айтқандай адамшылықты таңдап Алланың сүйген құлы қатарына біртабан жақындағаны болар адамзаттың. Дұрыс жол таба алмай, пендешілік қамытын мықтап киіп, өз пайдасы үшін өзгеге барынша қиянат-зиян көрсеткен адамның алды күңгірт шығар.

Қазақ баласы мектепке бара бастағанына, шамасы, екі ғасырға жете қойған жоқ. Бабаларымыз институт тауысты ма? Жоқ, әріне, қайдағы! Соған қарамастан ұрпағына мәңгілік жол мен ұмытылмас рухани азық болардай ғауһар сөз бен алтын өнеге қалдырыпты. Ол қайдан келіп, қалай түскен сонда?! Шамасы, сол ерте дәуірде, жазуы, сызуы, кітабы жоқ заманда бабаларымыздың болғанды есінде мықты сақтауы мен көргеніне, байқағанына сын көзбен қарау қабілеті жоғары болғанға саяды. Өйткені, дұрыс жол табу өткен мен қазіргіні, кешегі мен бүгінгіні, шындық пен өтірікті, толық пен босанды, бар мен жоқты әділ салыстыру, бағалау арқылы табылатыны мен анықталатыны белгілі, — деді Асқар. Көпшілік ойлы зейіnderімен жарыса бастарын шұлғыды.

Дінислам мектептен соң оқи алмады. Зауқы да, мүмкіндігі де болмады. Мұның тағы бір мықты сылтауы мектеп бітірісімен бірге оқыған кызға үйленіп қоюы. Сонымен ол жұмысқа ерте араласты. Құрылыс шеберлігін меңгерді. Кейін сол ісінің мықты маманы атанды. Бұрыннан бос уақытында кітап парактайтын, әдебиетке үйір. Жеке көзқарасы бар. Қолында отбасы, қория анасы. Оқымай қалғанына ренжімейді. Шамасы, болмыс шындығы өліп-талып жоғары білім алуда еместігін білетін сияқты. Адамның жақсы болуы тек оқып меленген біліммен байланысты ғана емес екенін сезеді. Өміріне, бұйырған қызметіне риза, шүкіршілік еткен берекелі отбасының басшысы. Айналасына, өзгелерге ашық, кең пейілмен қатынас жасауға қалыптастып дағдыланған. Той-томалақтарда замандастарымен кезігіп, шүйіркелесіп қалады. Әсіресе Асқар мен Зияденге үйір олардың бұдан едәуір үлкендіктеріне қарамастан. Зияденнің ұлы Мәдилі өз бауырындай санайды, ылғи оны іш тартып тұрады. Содан шығар мұның өз қатарына қарағанда болмыс шындығына анағұрлым мол кеңдікпен сүңгуі, өмір түйтіклерін жігі талдап ұғынуы, өзгелермен арақатысындағы онды жағымды қимылдары. Ол ылғи үлкендер жанынан көрінеді. Сөйтіп ағалар сөзұарлығын бойына азы-көпті дарытқан-ды. Сөйлеп қалған ауыз жүйрік аттын жүгінен тістеліп, тыпырлап алға ұмтылып тұратынындай, бұл да дәл осы сәттегі шамалы үніздікті ұтымды пайдаланып кезек күтпей сөзге араласып кетті.

— Жақында демалысымда батыстың үлкен елінде болдым. Футболдан жойқын жарыс болып, біраз мемлекеттер спортшылары осы ел ірі шаһарларында жарысып жатыр екен. Қарі азаматты да, жасы да, осы ойын десе ішіп отырған асын жерге қояды екен. Біз де көпнен көрген ұлы той деп араласып кеттік. Сөйтсек, бұл кереметтің бар мәселесі ойынның биік сапасында екен! Солай болғанда жұрт көңілі бірден ойысады екен, жапырылып! Мыңдаған адам сенің биік қабілетінді, тамаша ойынныңды көреді екен. Сен мыңдаған адам сенің жетістігіңе барын салып, шулап қуанады екен бала сияктанып. Мыңдаған адам сенің қатенді көрсе түгін жасырмай айқайға басады екен. Ойпырмай, мұндай шынайылықты еш жерде бұрын-соңды көрмеппін ғой! Сөйттім де ойға кезігіп ұрындым! Қалай бос қарап отырайын?! Осы елдер жағдайларының өте онды болуының бір себебін осыдан көрдім бас салып! Бәрі футболды тамашалайды. Мықты өнерді қызыға көреді. Биік, мықты әсер алады. Екі сағат стадионда болғанда бар дүниені ұмытады. Шегіне жетіп тұрған шынайылықты көріп тәлім алады. Шамасы, сол шынайылықты өз өмірлерінде де молынан қолданатын болуы керек солардың! Тағы ойланамын! Бізде бұрыннан қанымызға сіңген әдет бар. Ол — ненің болса да ақырын күту, басында ешнәрсеге ұрынабау, сол құбылысты іштей қолдасаң да, қолдамасаң да, түк болмағандай, үндемей қалу, сабыр сақтау. Бұларда ол әдет жоқ сияқты, немесе өте кем, мүлде

аз! Сонда қалай? Дұрысы қайсы? Бұрысы кімдікі?! — деп, тоқтады Дінислам. Ешкім үндеген жоқ, басын да шұлғымады. Бірақ отырғандар пошымна сырттай көз салғанда олардың әртүрлі қиял соңына ілескені со бойы көрініп-ақ қалды.

Оңды да сөзге араласты. Жанарын шүңірейте, үнін бір көтеріп, бір басып, жұрт үстінен биік әрі алыс көкжиекке көз салып қарап отырғандай кейіп танытып, шырттып, әспенсіп көсемсіді.

— Айтылған сөздердің баршасына қолдау көрсете аламын дей алмаймын. Өйткені, әр адамның өз пайымы мен шешімі бар. Әр азаматтың жүрер жолы бөлек. Мен өз жолыммен келемін. Істерімді онды аткарып. Қажет кезінде өзгеге жақсылығымды тигіздім. Оны осы отырған жұрт біледі. Солай бола береді. Әркім көргенінен сабақ алу керек. Бүгінгі отырыста айтылып жатқан сөздер мағынасы баршамызға, әсіресе жастарға үлгі, жол көрсетер бағыт деп айтуға күмәндімін. Өткен тарихымызды сыйлаймын. Бірақ, соның бәрін бүгінгі болмысымызға көшіре салуға келіспеймін. Қазір басқа заман. Уақыт бөтен, мақсат өзгеше, — деді.

Осыны естісмен Келсінбек біреу бұтғына ине тығып алғандай ерін бауырына алып туласын кеп. Бас салып қатарына шүйлікті:

— Сен, Оңды, айықпас кеселге ұшырағансың! Осы ауруға «қабілетті» азаматтар ұшырайды екен. Соны байқап жүрміз. Олардың өзгеше қабілеті өзімбілемдігі, өзгенің пікірімен санаспайтындығы, өмірді аз көргендігі, көрсе де соны пәс түсінгендігі, өресінің тарлығы мен таяздығы, білімінің аздығы, кемдігі, есесіне өзінің қателеспейтініне жалған сенімділігі, еш уақытта өзінің қылығы мен сөзіне күдік, шүбә келтіріп ойланбайтынында. Ендеше, сен Оңды, дәл сондай адам екенсің. Осыған соңғы уақытта менің көзім толық жетті. Саған қатты емделу керек! Әй, қайдам, сенің кеселіне ем табыла қойса?! Сен, пәтшағар, кімді алдағың келеді осы? Қарашы мұның, ел үшін тірлік жасаймын деуін. Дәлелде соны, шамаң келсе! Кімге, қанша адамға жақсылық жасағаныңды? Біреуінің ғана атын аташы, кәне? Мен соған қазір барамын да сенің абыройыңды айрандай төгіп, тас-талқан етем! Құр бос сөз айтуға ғана ұстасын. Ар жағында түк те жоқ. Бәрі шала, өтірік. Ойлайтының, армандайтының, қайда жүрсең де, нені былықтырып айтсаң да, көздейтінің қарақан басыңның қамы! — деп, демін бір-ақ алды ол.

Осы сәтте Оңды қонаң етті қызарып, зорға шыдап отырғанын көрініп те қалды айналасына. Түтігіп кеткен бойы сөзге киілікті.

— Сенің айтып жатқаныңның бәрі жала, Келсінбек! Тұмалдырығыңды алаңсыз ластырдың-ау, бүгін сен маған қарап! Бұл сөзді мен сенен күткен жоқ едім. Менің қатем болған емес, болмайды да! Сен, мені кім деп отырсың осы? — деді ол ызалы күйде.

— Астапыррала! Сен осы айтшы, кәне, өзге біреудің алдында кінәнді мойындап, кешірім сұраған кезін болды ма өмірінде? Қайдам?! Көрген де, естіген де жоқпын! Сонда сен қателеспейтін пенде болғаның ғой?! Әй, пәтшағар! Сен пенде, неңе мақтанасың, неңе шалқасың, неңе бұлданасың?! Жұрт көріп отыр сенің ішіндегіңі! Сырт көзге адамсынасың. Бірақ ішінде өзін үңілсең, өзін де шошынарсың, сен! Данғой неме! Сенде бір жағымды мінез болмасын қазақ баласына қатысты. Мен көзіммен көргенмін, саған біраз азамат жақсылық жасағанын. Қазір сен солардың біреуіне жылы сәлем бересің бе? Жоқ, сенде ондай адами қасиет атымен жоқ, қалмаған! Сөйте тұра, сен біреуге ақыл айтқын келеді! Өйткен ақылң неге құрып кетпейді сенің?! Сенің қылығыңның қылығың алыстан танимын ғой мен! Бүгіннен бастап мен сенімен ат құйрығын үзгенім болсын. Сенің сасық пигылыңды көруден жалықтым, жирендім! Енді менен аулақ жүр! — деп, шатақты үдете түсті Келсінбек.

Бұл күтпеген жәй еді. Осындай болады, сөз бұлай ақсынады деп ешкім ойламаған. Жұрт абырап-ақ қалды. Жанжал одан сайын ушығуы, күшеюі, шиеленісуі мүмкін. Жол тар, шатақ басар, жөн көрсетіп қиындықтан алып шығар азамат болмаса. Айтқандай осы сәтте Омар орнынан қозғалды. Ардақтың маңынан ылғи табылатын ысқаяқтығы мол тізерлесі, тұрғыласы.

— Өмірдің узағы бар, қысқасы да, мәндісі мен мәңсізі де. Осыны ұғар уақыт пен зерде, көңіл мен қабілет, сана мен пейіл болса кәне. Болымды, өнегелі азамат манайына жылу мен жақсылық жұқтырып жаяды. Пенденің ойлағаны өзінің қамы мен күйкі тірлігі, жанғана таратар қырсығы мен зияны. Сонда болмыс алшақтығы басым, жақсы мен жаман қашықтығы мызғымас мығым болғаны ма? Неге бұлай болды екен?! Уақыттың, заманның, білімнің, ғылымның алға басқан дәуірінде. Әлде, бұл уақытқа, ағымға, заманға, жалдыққа, өзгеріске көне бермейтін құбылыс болғаны ма? Болмаса, пейіл мен көңіл өзгеріске, жақсылыққа, жылулыққа, мәнділікке, кішілікке, игілікке, бірлікке, жөнділікке жақ болғаны ма? Бұл қалай? Неге соншама құлдырап төмендеп кеттік? Жөн-жоба қайда? Үлкендер айтып кеткен бағыт қайда, олар сонына қалдырған қасиетті өсиет қайда?! — деді ол.

Серікбай ҚОШҚАРОВ

(Жалғасы бар)

СЫР ҒЫЛЫМЫНЫҢ ҚАБЫРҒАЛЫ ҚАЙРАТКЕРІ

Абайдың «Пайда ойлама, ар ойла, талап қыл артық білуге» деген өсиеті ғылымды өмірлік мұрат еткен әрбір азаматтың рухани бағдары іспетті.

Ғылым жолы – терең білім мен қажырлы еңбекті, кемел таным мен биік парасатты, ел болашағына деген нық сенім мен кәсіби парызға қалтқысыз адалдықты талап ететін белгілі. Осындай биік мұраттарды өмірлік ұстанымына айналдырған Қазақ аграрлық ғылымдар академиясының академигі, техника ғылымдарының докторы, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінің құрметті профессоры Серікбай Ыдырысұлы Өмірзақов бүгінде мерейлі жетпіс жасқа толып отыр. Іргелі ғылыми ізденістерін өндірістің нақты тәжірибесімен ұштастырып, ел игілігіне арнаған көрнекті ғалымның сан қырлы қызметі, іргелі тұжырымдары мен жаңашыл бастамалары замандастарына өміршең өнеге болса, кейінгі буынға бағыт сілтер шамшырақ іспеттес.

Жалағаш топырағында дүниеге келген ол еңбек жолын аудандық суландыру жүйесіндегі гидрометр қызметінен бастап, саналы ғұмырын су шаруашылығы мен аграрлық ғылымның дамуына арнап келеді. Жамбыл гидромелиоративтік-құрылыс институтын үздік бітіріп, Мәскеудегі жетекші ғылыми мекемелерде кәсіби білім мен зерттеушілік тәжірибесін шыңдады. Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінде оқытушылықтан проректорлыққа дейінгі атқарған қызмет жолы тағылым мен табысқа толы.

Жоғары оқу орнының басшылық лауазымдарында аймақ үшін өте қажет мамандарды даярлауға ерекше еңбек сіңіріп, заман сұранысына сай жаңа мамандықтарды ашуға тікелей басшылық жасады. Гидроэкология, фермерлік іс мамандықтарының оқу-материалдық базасын қалыптастыруға үлкен үлес қосқан Серікбай Ыдырысұлының, әсіресе, «Орман мелиорациясы» мандығының ашылуында айрықша қолтаңбасы бар. Жаңа мамандықтардың ғылыми-әдістемелік негізін қалыптастыру, білім беру бағдарламаларын әзірлеу, негізгі пәндерін айқындау, облыстық мекемелердің тәжірибелі мамандарын оқу ісіне тарту секілді ауқымды міндеттерді шешуге тікелей атсалысты. Осындай сындарлы кезеңде оның кәсіби білімі, ғылыми әлеуеті мен келешекті алыстан бағамдайтын көрегендігі айрықша жарқырай көрініді.

Әлеуметтік-экономикалық мәселелер жөніндегі проректор қызметінде жүргенде бюджет қаражатын ұтымды жоспарлау, қосымша қаржы көздерін қарастыру, оқу ақысын төлеу үдерісін нарықтық қатынастарға бейімдеудің тиімді тетіктерін енгізу сынды оқу орнының әлеуметтік-шаруашылық тынысына тың ел әкелген біртұрақ бастама қолға алынды. Поли-техникалық факультет деканы қызметінде студенттер қатарын қалыптастыру, оқу мен тәрбиені үйлестіру, кредиттік оқыту жүйесін орнықтыру ісіне айрықша еңбек сіңірді.

Бірнеше онжылдықты қамтитын сабақтас зерттеулері арқылы Қазақстандық Арал өңіріндегі суармалы егіншіліктің ғылыми негізін жетілдіруде, су мен жер ресурстарын ұтымды пайдалануға және өңірдің экологиялық тұрақтылығын қамтамасыз етуге елеулі үлес қосуда.

Ғалымның 1992 жылы Мәскеуде қорғаған кандидаттық диссертациясы Қызылорда суармалы алқабындағы ауыр әрі шамадан тыс тығыздалған топырақты терен қопсыту арқылы қалпына келтіру мәселесіне арналды. Зерттеуде күріш суару жүйелерін салу мен пайдалану барысында топырақтың су өткізгіштігін арттыру, тұздану үдерісін бәсеңдету және дақылдардың өсіп-жетілуіне қолайлы мелиоративтік орта қалыптастырудың техно-логиялық негіздері айқындалды. Жұмыстың нәтижелері суармалы егістіктерді жобалауда, пайдалануда, реттеуде қолданылуда.

Өткен ғасырдың 90-жылдарындағы су тапшылығының күшеюі мен эколо-

гиялық ахуалдың күрделенуі ғалымның зерттеулеріне жаңа мазмұн қосты. Негізгі назар саркынды суды қауіпсіз өте-леу және мелиорациялық ландшафтарда қайта пайдалану мүмкіндіктеріне аударылды.

Көп жылғы ғылыми зерттеулерінің қорытындысымен 2010 жылы М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік универ-ситетінде «Мелиорацияда ағынды лас суды өтездеудің қауіпсіз технологиясы мен технологиялық схемаларының ғылыми негіздері» тақырыбындағы доктор-лық диссертациясын сәтті қорғады.

Серікбай Ыдырысұлы Ы.Жақаев атындағы Қазақ күріш шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтын 2009-2018 жылдары басқарды. Бүгінгі уақыт биігінен қарасақ, сол кезең институт тарихында тың серпілістер мен толымды табыстарға жол ашқан жаңа дәуір болғанын байқаймыз. Небәрі 92 гектарға егілген күріш алқабы аз уақыт ішінде 700 гектарға ұлғайып, жалпы егістік көлемі 1492 гектарға жетті. Күріш өндіру көрсеткіші 2000 тоннадан асты.

Институт ғалымдарының ізденісі нәтижесінде Сыр өңірінің табиғи-климаттық жағдайына бейімделген «КАЗНИИР-5», «КазЕр-6», «Айсәуле», «Айкерім», «Арал-202», «Ару», «Байқоңыр», «Салима» күріш сорттары өндіріске жол тартты. Әсіресе 2017 жылы шығарылған «Сыр сулуы» сорты отандық селекцияның жар-қын жетістігіне айналып, бүгінде облыс-тың барлық ауданына кеңінен таралды.

Егіншілікті әртараптандыру ісі де кең өріс алды. Арпаның «Сыр аруы», «Іңкәр», «Қайсар», «Шахристан», «Ал-тын арай», бидайдың «Зарина» сорт-тары – селекциялық ізденістердің же-місі. 2009-2017 жылдардағы тағы бір елеулі жетістік – жоңышқа мен түйежө-ңшықаның «Приаральский-19», «Түр-кістан-15», «Алаула» сорттары және олардың күріш ауыспалы егісінен орын алуы. Халықаралық ұйымдармен бірле-сіп, тұз бен құрғақшылыққа төзімді да-қылдар сыналды. «Балшекер», «Дәмелі», «Ливера», «Ната», «Альтар», «Сырда-рия» қауындары мен Сырдың лаңқын асырған «Қара күләбі» сортының қайта жаңғыруы да бақша шаруашылығындағы қомақты табыстар қатарында.

Өндіріске ұсынылған лазерлік жер тегістегіш, дрон, тамшылатып суару жүйесі секілді озық агротехнологиялар – өз алдына үлкен жетістік. Күріш алқап-тарының құнарын арттыру жолында отандық және шетелдік ғалымдармен бірлескен ізденістер, атап айтқанда: био-стимуляторлар мен металл ұлпамалары-ның мүмкіндігін саралау, Ризовит-АКС препараты арқылы топырақтағы азот түзілуін күшейту, техногендік қалдықтар негізінде Хелафос микроныцайтқыштарын өндіру және олардың күріш егісіне ықпалын анықтау жұмыстарының нәти-желері ғылыми қауымдастық тарапынан оң бағасын алған.

Қарашіріндісі азайып, тұздануы күшейген Сыр топырағын сауықтырудағы маңызды жаңалықтың бірі – күріш қаузызынан биогумус алу технологиясы. Осы әдіспен дайындалған 100 тонна органикалық өнім егістікке енгізілді. Арнайы зерттеулер барысында тиімділігі нақты дәлелденген доломит, бишунгит пен глауконит тәрізді табиғи минералдардың тұзды жерді игерудегі орны ерекше.

Сәкеннің басшылығымен жаңғыр-тылған материалдық-техникалық база, іске қосылған жаңа тұқым өңдеу желісі, тұқым өндірісінің сапасын арттыратын селекциялық техникалар күріш инсти-туын іргелі ғылыми орталық ретінде жаңа биікке көтерді деуге толық негізміз бар.

Біз білгелі ол Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінде профессор, Ы.Жақаев атындағы Қазақ күріш шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтында бас ғылыми қызметкер ретінде жоғары білім мен ғылымның қос арнасын бір мұратқа тоғыстырып, ел игілігі жолында жемісті еңбек етіп келеді.

Замана талабынан туындаған өміршең өзгерістер ғалымның ізденістеріне де со-ны серіп беріп, зерттеу көкжиегін кеңейте түсті. Соның жарқын көрінісі – та-зартылған саркынды суды малазықтық дақылдар мен орман екпелерін суаруға тиімді пайдалану бағытындағы жаңа әрі өзекті зерттеулері. Атап айтқанда «Климаттың өзгерісі және су шаруашы-лығы жағдайына суармалы егіншілікті бейімдеу», «Малазықтық дақылдары мен ағаш екпелерін төгіңді сумен суа-ру және оларды тазалау технологияла-рын әзірлеу» жобаларына жетекшілік етті. Ғылыми жұмыстар нәтижелерін өндіріске енгізуге бағытталған зерттеу-лерге университет оқытушылары, білім алушылары кеңінен тартылып, халық-аралық және отандық басылымдарда ма-қалалар, монографиялар мен ұсынымдар жарияланды. Жобалар аясында заманауи зертханалық қондырғылар, GPS жүйе-сіне қосылған олшеу құралдары мен ком-пьютерлік техника алынып, ғылыми база нығайды.

Қазіргі таңда Серікбай Ыдырысұлы-ның ғылыми ізденістерін негізгі арқауы – су тапшылығы, климаттың өзгеруі мен топырақ деградациясы жағдайына суар-малы егіншілікті бейімдеу. Айналымнан шыққан жерді қалпына келтіру, күріш суару жүйелерінде мелиоративтік-эколо-гиялық ахуалын жақсарту, отандық жө-не шетелдік ұйымдармен бірлесіп шы-ғарылған сорго мен тарының «Тамыз», «Кешен» сорттарын тұқым шаруашылы-ғына енгізу – жүргізілген маңызды зерт-теулердің нақты нәтижелері.

Ғылыми жұмыстардың келесі топта-масын суды есепке алу мен суару үдерісін автоматтандыру, күріштің су үнемдеу режимін жетілдіру, топырақтың су-тұз

тентерімін реттеу, төгіңді суларды тазар-тып, мелиорациялық мақсатта пайдала-ну бағыттары құрайды. Бұған қоса, кү-ріш қалдықтарынан биокөмпост өндіру, органикалық егіншілікті өркендету, оазистік суару, мия өсіру, орман мелио-рациясы, экологиялық сорт сынау және жаңа агротехнологияларды өндіріске ең-гізу – ғалым жетекшілік ететін кешенді ізденістердің маңызды салалары.

Шын ғалым үшін тұрақты іздену – уақытпен шектелмейтін ұлы мұрат, ғылымға адалдықтың бірегей өлшемі. Осы ұстанымды серік еткен ол ғылы-мы-тәжірибелік мақсатпен Америка Қу-рама Штаттары, Қытай Халық Респу-бликасы, Филиппин, Германия, Украина, Ресей, Жапония, Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Әзербайжан мемлекет-терінде болды. Халықаралық мінберде баяндама жасап, ел ғылымының жетістік-терін таныту зор жауапкершілікпен қатар терең білім мен даңғайыр біліктілікті талап ететіні хак. Сәкен сол биік үдеден көрініп, ғылымға адалдығын, үздіксіз із-денісін және ел мерейін үстем етуге де-ген биік деңгейін халықаралық ғылыми қоғамдастыққа паш етті.

Ғылыми жиындар мен халықаралық кездесулерден көкейіне түйген тағы-лымын, көңіліне тоққан озық тәжіри-бесін ақпарат құралдары арқылы қалың жұртшылыққа бөлісіп, әлемдік ғылым-ның озық жетістіктерін ел игілігіне жар-туға ұмтылуы да табиғи болмысына тән сирек сипат.

Ізденушілердің ғылыми еңбектеріне білікті сараптама жасап, жас ғалымдардың кәсіби тұрғыдан қалыптасуына бағыт-бағдар беру де – оның ғалымдық, ұстаз-дық жолының маңызды бөлігі. Ұзақ жылдар PhD докторларын даярлау бағы-ты бойынша М.Х.Дулати атындағы Тараз университетінің диссертациялық кеңе-сінде жемісті еңбек етіп, биылдан Қор-қыт ата университеті диссертациялық ке-несінің төрағасы қызметін атқарауда.

Ғылымның тереңіне бойлап, қалам күдретін қатар серік еткен профессор Серікбай Өмірзақовтың бұқаралық ақ-парат құралдарында жарық көрген ең-бектері ғылыми-көпшілік, проблема-лық-талдамалық және портреттік публицистиканың өрнекті арналарын өз-ара үйлестіреді. Күрделі ғылыми пайым-дарды қалың оқырманның жүрегіне жол табар көркем де түсінікті тілмен жеткізіп, су қауіпсіздігі мен ауыл шаруашылы-ғының келешегі, ғылым мен өндірістің сабақтастығы тәрізді өзекті мәселелер және ел игілігі жолында еңбек еткен тұлғалар туралы тереңнен толғайды. Қа-ламердің шығармашылығында су мен жердің тағдыры, ауылдың орнықты өр-кендеуі, ғылымның қоғамдағы орны мен жас ұрпақтың тәрбиесі – бір-бірінен ажы-рағысыз, елдің баянды дамуына берік негіз қалайтын тұтас құндылықтар әлемі.

Сәкеннің мамандығы – инженер, ал ойлау кеңістігі – қазақтың дарқан дала-сындай терең әрі кең. Заманның техни-касын ментіріп, жаңашылдыққа ұмтыл-ғанымен, ұлттық құндылықтар жүрегінің төрінде сақтаулы. Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуінен, туған жердің мүддесіне адалдығынан еге тәрбиесі мен ана ме-йірімі сезіліп тұрады.

Сындарлы әрі жүйелі ойлау, понара-лық білімі әркімнің пешенесіне бұйыра бермейтін бақыт. Сәкеннің бойындағы осы қасиеттерін айрықша атағаным абзал. Қасында жүргенде түйенім, инженерге тән дәлдік пен жүйелілік оның әр ісінен аңғарылады. Кез келген ұғым мен түсі-нікті, құжат пен шешімді, жаңалық пен пайымды, пікір мен тұжырымды үлкен-кіші деп бөлмей, ой таразысына салады. Ешбір шешімді үстірт қабылдамай, әр жаңалықтың бағыт-бағдары мен күрделі құбылыстардың себеп-салдарлық байла-нысын өзіндік дәлелі мен қисыны арқылы саралайтынына, ұсақ жайттың өзінен үлкен істің сорабын көретініне талай рет куә болдым.

Су шаруашылығы, ауыл шаруашы-лығы, экологияны өзара сабақтастықта қарастырып, әр саланың ғылыми жетіс-тіктерін экономика үдерістері мен қоғам сұраныстарының көкейтесті стратегия-лық мәселелерін шешуге тиімді пайда-лану жөнінде тұжырым жасай білуі, мо-йындауымыз керек, көп адамның бойында кездесе бермейтін сирек құбылыс.

Серікбай Ыдырысұлы он бес жылдан астам уақыт «Ауыл» партиясының Қы-зылорда облыстық филиалын басқарып, Қызылорда облыстық мәслихаты VII шақырылымның депутаты, бірнеше рет облыстық қоғамдық кеңестің мүшесі реті-нде аймақтың қоғамдық-саяси өмірінде өзіндік қолтаңбасын қалдырды. Сонымен бірге «Арал-Сырдария» бассейндік кеңе-сінің құрамында өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуы, су ресурстарын тиімді пайдалану және қоршаған ортаны қорғау мәселелеріне қатысты маңызды жұмыстардың жүзеге асуына елеулі үлес қосты. Бүгінде ол облыстық қоғамдық комиссияның ауыл шаруашылығы және экология комиссиясына, сондай-ақ «Сыр мұрабы» қоғамдық бірлестігіне жетек-шілік етіп, өңірдің су шаруашылығы мен экологиялық мәселелерін шешуге бағыт-талған бастамаларға ұйытқы болуда.

Ғалымның қаламынан 180-нен астам ғылыми еңбек, оның ішінде 4 монография, бірнеше оқулық пен оқу құралы, 20-дан астам ұсыным мен патент жарық көрген. Төрт ғылым кандидатын, 10-нан астам ғылым магистрін даярлаған білікті ұстаз бірнеше PhD докторанттарға ғылыми жетекшілік жасауда.

Адам өмірінде бүкіл ғұмырдың бағы-тын айқындайтын кастерлі қадам бар. Ол – өмірлік жар таңдау. Серікбай Ыды-рысұлының жан жары – тарих ғылым-дарының кандидаты, доцент Минсара Сәдуақасқызы Қараманова. Ұзақ жылдар бойы университеттегі кафедра менгерген ол – білімнің ауыр жүгін де, ғылыми із-деністің тәтті азабын да терең түсінетін парасат иесі. Өнегелі отбасында тәрбиеленген перзенттері де өмірден өз орындарын тапты. Айырген – Астана ка-ласы прокурорының аға көмекшісі, ал Алия – заңгер, жеке кәсіпкер.

Бүгінде жетпістің аскарына қол ұс-тасып көтерілген қос ғалымның өнегелі өмір жолы – парасатпен жасалған таң-дауларды баянды бақытқа ұласатынының, ал жас жүректеріне ұялаған мөлдір махаб-баттың өзара сыйластық пен мығымас сенімнің арқасында жылдар өткен сайын ажарлана түсетінінің тағылымды дәлелі.

Өмір жолында ағалық қамқорлығы мен достық адалдығын қатар танытқан жандардың ішінде Серікбай Ыдырыс-ұлының орны айрықша. Ол – мүдделес әрі жанашыр досым, тұлға болып қалып-тасуыма игі ықпал еткен ардақты ағала-рымның қатарында ауялы тұлға.

Сәкенмен әрбір сұхбат – гирбатқа толы тағылым мектебі. Қарапайым сөзінен терең ой, жарасымды әзілінен асқарқын көңіл мен ізгі ниет аңғарылады. Өмірден түйгенін шынайы ықпалмен бөлісіп, бо-лашаққа деген сенімдің бекемдей түседі. Осындай қадірлі аға-достың өмірінен орын алуы – тағдырдың баға жетпес сыйы.

Терең білім, тынымсыз ізденіс, ұлт-тық рух пен адам қуңдылықтар тұтас-тығы – Сәкеннің қайраткерлік, ғалым-дық және азаматтық болмысының алтын арқауы. Ұлттық құндылықтарды ардақ-тап, әділетті ту еткен өнегелі өмірі елге қызмет етудің, ғылымға адалдықтың және парасат биігін сақтаудың жарқын үлгісі. Жетпістің аскарына тың күш, сер-кек оймен көтерілген Сәкеннің ғылым мен қоғам жолында елге берері әлі де мол екеніне кәміл сенеміз.

**Қали ОМАРОВ,
ҚР Білім беру ісінң құрметті
қызметкері**

Хабарландыру

1. Жобаның атауы: «Қызылорда облысы Арал ауданының ауылдық округтерінде мал қорымының құрылысы (биотермиялық шұңқыр)» объекті бойынша экологиялық әсер ету рұқсатты алуға арналған материалдар (РЕШІН, ӘӨБ, ҚББ, ҚОҚЖШБ).
2. Әсерету аумағы: Қызылорда облысы, Арал ауданы:
- 1) Ақирек ауылдық округі: 427193,41 шш и 5112182,35 вд;
- 2) Аққұм ауылдық округі: 392432,06 шш и 202733,87 вд;
- 3) Аманоткел ауылдық округі: 385579,08 шш и 5112015,58 вд;
- 4) Аралқұм ауылдық округі: 416420,44 шш и 5153642,28 вд;
- 5) Бекбауыл ауылдық округі: 419434,73 шш и 5094626,53 вд;
- 6) Жаксықылыш ауылдық округі: 410991,99 шш и 5186307,31 вд;
- 7) Жіншішекүм ауылдық округі: 447726,95 шш и 5186471 вд;
- 8) Қамыстыбас ауылдық округі: 420883,55 шш и 5117762,88 вд;
- 9) Қаракұм ауылдық округі: 450370,94 шш и 5237090,98 вд;
- 10) Қосжар ауылдық округі: 402361,7 шш и 5112243,43 вд;
- 11) Сапақ ауылдық округі: 409734,81 шш и 5165477,76 вд;
- 12) Арал қаласы: 394365,64 шш и 5186362,06 вд;
- 13) Мөргенсай ауылдық округі: 389532,45 шш и 5185231,81 вд.
3. Қоғамдық тыңдаулар ашық қиындығы түрінде өтеді: Қызылорда облысы, Арал ауданында:
- 1) Қаракұм а/о, Абай әкімдік ғимараты – 18.11.2026 ж. сағат 09:15;
- 2) Жіншішекүм а/о, әкімдік ғимараты – 18.11.2026 ж. сағат 12:00;
- 3) Жаксықылыш а/о, әкімдік ғимараты – 18.11.2026 ж. сағат 15:00;
- 4) Аққұм (Октябрь) а/о, әкімдік ғимараты – 18.11.2026 ж. сағат 17:00;
- 5) Мөргенсай а/о, әкімдік ғимараты – 19.11.2026 ж. сағат 09:15;
- 6) Арал қ, әкімдік ғимараты – 19.11.2026 ж. сағат 12:00;
- 7) Сапақ а/о, әкімдік ғимараты – 19.11.2026 ж. сағат 15:00;
- 8) Аралқұм а/о, әкімдік ғимараты – 19.11.2026 ж. сағат 17:00;
- 9) Қамыстыбас а/о, әкімдік ғимараты – 20.11.2026 ж. сағат 10:00;
- 10) Қосжар а/о, әкімдік ғимараты – 20.11.2026 ж. сағат 11:00;
- 11) Аманоткел а/о, әкімдік ғимараты – 20.11.2026 ж. сағат 12:00;
- 12) Ақирек а/о, әкімдік ғимараты – 20.11.2026 ж. сағат 15:00;
- 13) Бекбауыл а/о, әкімдік ғимараты – 20.11.2026 ж. сағат 17:00;
4. Онлайн байланыс сілтемесі: Zoom конференциясына кіру <https://us04web.zoom.us/j/78568101550?pwd=FrAV9wxcSCiN06OKTFpGh0RLldJ.1>
5. Конференция идентификаторы: 785 6810 1550; Кіру коды: 1НХjZ3
5. Жоспарланған қызметтің бастамасы: «Қызылорда облысы ветеринария басқармасының» «Арал аудандық ветеринариялық станциясы» ШЖК КМК, БСН 120140013396, Қызылорда облысы, Арал ауданы, Арал қаласы, Бекмырза хан көшесі, №6/1, тел.: 8-705-430-26-01, e-mail: bakhyt.abdikabyl@mail.ru
6. Әзірлеуші: «КазГосПроект» ЖШС. Қызылорда облысы, Жалағаш ауданы, Жалағаш кенті, Абай көшесі, 35/5. БСН: 060 240 031 582, тел.: 8-708-515-79-94, e-mail: ssalta95@bk.ru
7. Жоба материалдары веб-сайтта орналастырылған: НБДСОСНПР <https://ndbecology.gov.kz/> және <https://www.gov.kz/memleket/entities/kyzylorda-tabigat?lang=ru>
8. Жоба материалдары бойынша қосымша ақпаратты мына мекенжай бойынша алуға болады: тел.: 8-708-515-79-94, e-mail: ssalta95@bk.ru
9. Ескертулер мен ұсыныстар осы жерде қабылданады: КО мен ТР ЖКТ ҰДБ <https://ndbecology.gov.kz/>, «Қызылорда облысының Табиғи ресурстарды басқару және табиғат пайдалануды реттеу» ММ: prd@vmail.kz, a.koszhanova@vmail.kz, prd@korda.gov.kz, тел.: 8 (7242) 60-53-69.
10. Ашық жиналыс арқылы қоғамдық тыңдау өткізу туралы хабарландырудың фото суреті <https://ndbecology.gov.kz/> веб-сайтта орналастырылған.

Объявление

1. Наименование проекта: Материалы для получения экологического разрешения на воздействие (РООС, НДВ, ПУО, ППМ, ПЭК) к объекту «Строительство (биотермиялық ямы) скотомогильника в сельских округах Аральского района Кызылординской области».
2. Территория воздействия: Кызылординская область, Аральский район:
- 1) Сельский округ Ақирек: 427193,41 шш и 5112182,35 вд;
- 2) Сельский округ Аққұм: 392432,06 шш и 202733,87 вд;
- 3) Сельский округ Аманоткел 385579,08 шш и 5112015,58 вд;
- 4) Сельский округ Аралқұм: 416420,44 шш и 5153642,28 вд;
- 5) Сельский округБекбауыл: 419434,73 шш и 5094626,53 вд;
- 6) Сельский округЖаксықылыш: 410991,99 шш и 5186307,31 вд;
- 7) Сельский округ Жіншішекүм: 447726,95 шш и 5186471 вд;
- 8) Сельский округ Қамыстыбас: 420883,55 шш и 5117762,88 вд;
- 9) Сельский округҚаракұм Абай: 450370,94 шш и 5237090,98 вд;
- 10) Сельский округҚосжар: 402361,7 шш и 5112243,43 вд;
- 11) Сельский округСапақ: 409734,81 шш и 5165477,76 вд;
- 12) г.Арал: 394365,64 шш и 5186362,06 вд;
- 13) Сельский округМөргенсай: 389532,45 шш и 5185231,81 вд.
3. Общественные слушания пройдут в форме открытых собраний: в Кызылординской области, Аральском районе:
- 1) с/оҚаракұм, Абай, здание акимата – 18.11.2026г. в 09:15 ч.;
- 2) с/оЖіншішекүм, здание акимата – 18.11.2026г. в 12:00 ч.;
- 3) с/оЖаксықылыш, здание акимата – 18.11.2026г. в 15:00 ч.;
- 4) с/оАққұм (Октябрьский), здание акимата – 18.11.2026г. в 17:00 ч.;
- 5) с/оМөргенсай, здание акимата – 19.11.2026г. в 09:15 ч.;
- 6) с/ог.Арал, здание акимата – 19.11.2026г. в 12:00 ч.;
- 7) с/оСапақ, здание акимата – 19.11.2026г. в 15:00 ч.;
- 8) с/о Аралқұм, здание акимата – 19.11.2026г. в 17:00 ч.;
- 9) с/о Қамыстыбас, здание акимата – 20.11.2026г. в 10:00 ч.;
- 10) с/о Қосжар, здание акимата – 20.11.2026г. в 11:00 ч.;
- 11) с/о Аманоткел, здание акимата – 20.11.2026г. в 12:00 ч.;
- 12) с/о Ақирек, здание акимата – 20.11.2026г. в 15:00 ч.;
- 13) с/о Бекбауыл, здание акимата – 20.11.2026г. в 17:00 ч.;
4. Ссылка на онлайн подключение: Войти Zoom Конференция <https://us04web.zoom.us/j/78568101550?pwd=FrAV9wxcSCiN06OKTFpGh0RLldJ.1>
- Идентификатор конференции: 785 6810 1550 Код доступа: 1НХjZ3
5. Инициатор намечаемой деятельности: ГКП на ПХВ «Аральская районная ветеринарная станция» управления ветеринарии Кызылординской области», БИН 120140013396, Кызылординская область, Аральский район, г. Аральск, улица Бекмырза хан, здание 6/1, тел.: 8-705-430-26-01e-mail: bakhyt.abdikabyl@mail.ru
6. Разработчик: ТОО «КазГосПроект», Кызылординская область, Жалағашский район, п.Жалағаш, ул.Абай, 35/5. БИН: 060 240 031 582,тел.:8-708-515-7994,e-mail: ssalta95@bk.ru
7. Материалы проекта размещены на ИС: НБДСОСНПР [https://ndbec](https://ndbecology.gov.kz/)

/// КЕЗДЕСУ

МЕРЗІМДІ БАСЫЛЫМДАР: МІНДЕТ. СЕНІМ. ЖАУАПКЕРШІЛІК

«Қазақ газеттері» ЖШС бас директоры Ержан Байтілес облысқа арнайы іссапармен келіп, өңірлік ақпарат саласы өкілдерімен және оқырмандармен жүздесті. Ө. Тәжібаев атындағы облыстық кітапханада өткен жиында облыс әкімінің орынбасары Мейрамбек Шермағанбет сөз сөйлеп, Ержан Айтөреұлының қызметіне тілектестік білдірді.

– Мемлекет басшысының бас-тамасымен елімізде жүзеге асырылып жатқан «Кітап оқитын ұлт» жобасы жайлы баршаңыз хабардарсыздар. Ел тұрғындарының оқу мәдениетін көтеріп, тарихи-танымдық әлеуетін арттыруға бағытталған өте маңызды жоба. Осы ретте жылдар бойы тұрақты түрде қоғамдық-саяси ақпарат таратып келе жатқан дәстүрлі басылымдардың да оқырман үшін өзіндік орны бар.

«Қазақ газеттері» ЖШС – «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Анатілі», «Ақиқат», балаларға арналған «Балдырған», «Ұлан», «Ақжелекен», «Дружные ребята» сияқты басылымдарды біріктіріп отырған үлкен шығармашылық ұжым. Аталған басылымдар қоғамдық-саяси өмірді, ұлттық мәдениет пен әдебиетті, тіл мен дәстүрді, өскелең ұрпақ тәрбиесі мен өзге де маңызды тақырыптарды терең қамтып, ақпараттандыруда маңызды рөл атқарып келеді.

Бүгінгі кездесу зиялы қауым өкілдері, ел ағалары, журналистер мен жазушылар мерзімді басылымдар мәселесі төңірегінде өзара пікір алмасу тұрғысынан маңызды, – деді облыс әкімінің орынбасары.

Сөз кезегін алған «Қазақ газеттері» ЖШС бас директоры Ержан Байтілес туған жерден

басталған іссапар әрі қарай жалғастынын, жұмыс көп, жоспар ауқымды екенін айтты.

– Қазіргі заманның өзі өте күрделі. Технология қарыштап дамып, талап пен талғам өзгерген тұста, саланы жасанды интеллект жауалы бастағанда, мерзімді басылымдар мәселесі де күн тәртібіне шықты. Бүгінде «газет-журналды ешкім оқымайды, ақпараттың барлығы әлеуметтік желі арқылы, яғни, электронды нұсқада қолжетімді» деген жаңсақ пікір айтылып жүр. Десе де қазіргідей, ақ пен қара алмасып, бар мен жоқтың, шындық пен өтіріктің аражігін айыра алмай қалған кезеңде оқырман үшін ақпаратты мерзімді басылымдардан алу – ең сенімді дерек көзі деп санаймыз. Сондықтан мерзімді басылымдар оқырманының деңгейіне түспеуі керек, қайта жаңаша ізденістермен қызықтырып, үнемі алға жетелеп отыруы тиіс.

Бұлорайда «ЕгеменҚазақстан», «Казахстанская правда» газеттері елдің қоғамдық-саяси өмірінің бір бөлігіне айналған басылымдарда ақпараттарды басқаша сипатта беруге назар аудардық. Мысалы, көп жылдан кейін «Етженді Егемен» форматын қайта шығарып, оқырманға танымдық, тарихи-мәдени, сараптамалық мақалалар дайындап, ұсына бастадық. Сондай-ақ газет редакциясы жанынан

пікірталас алаңын ашып, бүгінгі күннің маңызды тақырыптарын талқылау тәжірибесін енгізіп отырмыз, – деді Ержан Айтөреұлы.

Қалалық ардагерлер кеңесінің төрағасы Өмірбек Шәменов аға буын оқырмандар атынан ой-пікірін ортаға салып, мемлекеттік саясатты насихаттауда мерзімді басылымдардың орны бөлек екенін айтты.

– Қала бойынша қырық мыңға жуық ардагер бар. Барлығы дерлік «Егемен Қазақстан», «Сыр бойы» газеттерінің тұрақты оқырманы. Алдағы уақытта да қоғамдағы маңызды ақпараттардан қалыс қалмай, жанымызға жақын басылымдарға жазылып, қолдау танытамыз, – деді ардагер.

Қазақстан Жазушылар одағының облыстағы өкілі Қаршыға Есімсейітова «бала күнімізде газет-журналды асыға күтетін едік» деп оқуға деген құштарлық үлкен ізденістерге жетелейтінін айтты.

– Әсіресе, мектеп қабырғасындағы өскелең ұрпақтың тәлім-тәрбиесінде, ой-өрісінің, шығармашылық қабілетінің қалыптасуында, сондай-ақ, жалпы оқырманның сауатын көтеруде ақпараттық-танымдық басылымдардың маңызы ерекше, – деді ол.

Жиынды облыс әкімінің орынбасары Мейрамбек Шермағанбет қорытындылап, мемлекеттік ақпараттық саясатты жүргізде мерзімді басылымдарға қатысты мәселелер тұрақты назарда болатынын атап өтті.

Ғазиза ӘБІЛДА,
«Сыр бойы»

/// ОҚЫРМАН ОЛЖАСЫ

БІР КІТАП

Кейде кітаптан оқыған бір ғана сөйлем адамның ойына ұзақ уақыт бойы серік болып, өмірге деген көзқарасын өзгертуі мүмкін. Өйткені шынайы шығарма адамның санасына ғана емес, жүрегіне де әсер етеді. Оқырманды ойландырады, толғандырады, қуантады, кейде мұңайтады. Ең бастысы, адамды өзімен-өзі сырласуға жетелейді. Темірбек Есжановтың туған жерге тағзымы, тұлғаларға құрметі қатар өрілген «Ән қанатындағы өмір» кітабы осы сенімнің үдесінен шыққан туынды десе болғандай.

Кітапты бір деммен оқып шықтым, түрлі ойға жетелеп, ішіндегі рухани әлемге біртіндеп еніп бара жатқандай күй кештім. Атауының өзінде философиялық мағына бар. «Ән қанатындағы өмір» деген сөз тіркесі адамның бүкіл ғұмырын өнермен байланыстыра бейнелейтіндей әсер қалдырады.

Қанат – еркіндіктің, биіктеудің, арманға ұмтылудың белгісі. Ал ән сол қанаттың өзі іспетті. Адамның ғұмыры уақытпен өлшенеді, ал оның артында қалдырған әні мен өнері ұрпақтан ұрпаққа жалғасып, уақыт шекарасынан асып жатады.

Автор кіріспеді «Қолдарыңыздағы кітабымды алтын бесігім – ауылыма арнаймын. Содан соң барып бар ғұмырын өнерге, оның ішінде асқақ әнге арнаған қазақтың біртуар асыл перзенттері жайлы жазып, ән қанатына ілестіремін...» дейді.

Алғашқы бетін ашқаннан еңбекпен тел өскен қайсар азаматтың ғиратты ғұмыры көз алдымнан тізбектеліп өтіп жатты. Оның кіндік қаны тамған жерге сіңірген еңбегі мен құрметі «Өркімнің туған – жері Мысыр шарі» деп басталған алғысөзінен-ақ сезіледі.

Бұған дейін автордың «Беласқан» кітабын оқыған едім. Осы екі туындының арасындағы ең маңызды байланыс адам тағдырына деген назар болды. «Беласқанда» өмірдің өз ірімдері арқылы адам болмысын танысам, екіншісінде ән мен өнердің арқауымен адам тағдырына үңілдім.

«Ән қанатындағы өмірді» оқи отырып, ең алдымен қазақ болып туғанымға мақтандым. Алтайдан Атырауға созылған ұлан-ғайыр атыраптың киесі мен несі болған, сайын дала төсін арда еміп өскен қазақтың бойына дарыған осынау ұлы күдірет – сөз өнері мен ән әлемі, шабытты жыры, шалқар күйі, оны толқыта-шалқыта орындайтын өнерпаздары бар халықтың келешегі кемел боларына бек сендім.

Автордың шыққан ортасына үңілгенде, бұл жақындықтың тамыры тереңде жатқанын түсіндім. Темірбек Есжановтың әкесі Дүбәкір Есжанұлы –халық ауыз әдебиетінің жауһарларын насихатаушы жыршы болса, анасы Алтын Алымқызы жыршылық дәстүрді ардақтаған, жыраулар елінен шыққан. Тамырында тектіліктің қаны ойнаған перзенттің еліне елеулі қызмет етуі, сайын даласы жайлы тебіренсе қалам сермеуі заңды құбылыс деп септеймін.

Шығармада қазақ ән өнеріне өз өмірін арнаған өнер иелерінің тағдыры мен шығармашылық жолы сөз болады. Олардың әрқайсысының өнерге келу жолы әртүрлі болғанымен, барлығына ортақ бір

қасиет бар. Ол – өнерге деген шынайы махаббат. Өнерді кәсіп ретінде емес, жүрек қалауы, өмірінің мәні ретінде қабылдау. Автор «Мен үшін музыка мен әдебиет – бір ағаштың ажырамастай қос бұтағы. Осыдан болар, әдебиет пен өнер адамдарын шамам келгенше зерттедім» дейді. Шығармаға арқау болған Естай Беркінбайұлы, Сегізсері Бахрамулы, Әбілхат Еспаев, Әсет Бейсеуов, Үкілі Ыбырай Сандыбайұлы, Роза Бағланова, Майра Шамсутдинова, Бибігүл Төлегенова, Рамазан Елебаев сынды өнерпаздардың тағдырына үңілген сайын, нағыз өнердің артында үлкен еңбек, төзім, ізденіс және жауапкершілік жатқанын түсіндім. Бұл шығарманы оқу арқылы қазақ ән өнерімен таныстым, өнердің адам өміріндегі мәні туралы ойландым, әнді құлақпен ғана емес, жүрегімен тыңдау керек екенін сезіндім. Өйткені кейде бір әннің ішінде бір адамның сөлем, Қаламқас», «Желсіз түнде қарық ай» әндері ұлы ойшылдың терең философиясын сездірсе, Үкілі Ыбырайдың «Гәк-күй», Естайдың «Қорланы», Сегізсерінің «Гуһартасы» жүрекке мұң ұялатып, махаббат пен сағыныштың сырын шертеді. Ал Майраның «Баянауыл», Мәдідің «Қарқаралысы», Лия Жақановтың «Еділ - Жайығ» ел өмірінің тынысын, туған жердің қасиетін, халықтың қуанышын мен қасіретін көз алдымызға әкеледі. «Әселім, жаным», «Жайлауқол кештері» сынды сүйегіне сағынышты сазын жолдаған ғашықтықтың тәтті мұңы жаныңды әлдилейді. Осы әндердің тарихын паракатты отырып, біз әуеннің ығу тәркініне үңіліп, сол әнді дүниеге әкелген адамның жан дүниесінің, заманының, тағдырының астарында жатқан сыр мен сезімді жүрегіңнен сезіне аламыз.

Ақжарқын НҰРҚАСЫМҚЫЗЫ,
№ 280 орта мектептің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

СЕРПІН БЕРГЕН ІЗДЕНІС

Көтеріліп отырған мәселені ресми деректер де айқындай түседі. Денсаулық сақтау министрлігінің мәліметіне сәйкес, былтыр Қазақстанның медициналық ұйымдарында ми қан айналымының жедел бұзылуына байланысты 53 мыңнан астам адам емделген. Ал 2024 жылғы көрсеткіш 49 мың болған.

Өр санның артында денсаулығын қалпына келтіруге ұмтылған адамның тағдыры, отбасының алаңы мен күнделікті еңбегі жатыр. Ерасыл мен оның командасы қол қимылын жаттықтыруға және адамның оңалуға ынтасын арттыру жағына назар аударады.

Бұл бағытты таңдауының тағы бір себебі – жаттығулардың бір сарындылығы. Оның айтуынша, бір әрекетті ұзақ уақыт қайталай беру кей науқастың ынтасын төмендетіп, көңіл күйіне де әсер етеді. Сондықтан жаттығуды адамның қызығушылығын оятатын ойынмен ұштастыруды жөн көрген. Бұл тәсіл геймификация деп аталады, яғни белгілі бір міндетті орындауға ойын элементтері енгізіледі. Remotion кешенінде үш арнайы құрылғы бейнесойндармен біріктіріліп, басқару тетіктері, қарсылық модульдері және бағдарламалық жасақтама өзара байланысады. Науқас экрандағы тапсырманы орындау барысында саусақтарын қозғалтып, білезігін жаттықтырады және білек бұлшықеттерін іске қосады. Ойын тапсырмалары қимылмен қатар назар аударуды, дыбысты ажыратуды және шешім қабылдауды қажет етеді. Ерасылдың түсіндіруінше, команда осы әрекеттер арқылы қозғалыс дағдыларын жаттықтырумен бірге мидың жаңа байланыстарын қалыптастырып, өзгеріске бейімделу қабілетін қолдауды көздейді.

Кешендегі үш құрылғының әрқайсысына жеке міндет жүктелген. Remotion саусақ қимылын және қозғалыс дәлдігін жаттықтыруға арналған. Мұнда ойын тапсырмалары қол басы, саусақтардың ұмысымен байланыстырылған. R-Expandr қол эспандерінің қағидасы бойынша жасалған. Науқас оның тұтқасын қысып, экрандағы нысанға оқ аталды. Сонымен қатар білезігін қозғалту арқылы ойындағы әрекетті басқарады. Ерасылдың айтуынша, бұл тәсіл білек бұлшықетінің күшін жаттықтыруға бағытталған. Ал Resound құрылғысында қозғалыс әуенмен ұштасадy. Бас бармақтан өзге төрт саусақтың арқасына белгілі бір нота бекітілген. Науқас кайсынан нота жазбасына қарап, саусақтарын кезекпен қимылдату арқылы әуен ойнайды. Осы тапсырма саусақтарды жеке қозғалтуға, қимыл үйлесімін және танымдық дағдыларды

жаттықтыруға арналған. Үш құрылғыны біріктіретін ортақ ой – қайталанатын жаттығуға пациенттің қызығушылығын арттыратын мазмұн беру.

Құрылғының жұмысын бағалау үшін команда пациенттер тобымен сегіз апталық апробация өткізген. Ерасыл бұл кезеңде техникалық шешімнің науқастарға қаншалықты ыңғайлы екенін және жаттығуға ынтасын қалай өзгертетінін байқауға мүмкіндік туғанын айтады. Бұлшықет белсенділігін бағалауда электромиография көрсеткіштері пайдаланылған. Оның түсіндіруінше, алынған өлшемдер белсенділіктің артқанын көрсеткен. Пациенттер де ойын түріндегі жаттығулардың өздеріне әсерін бөліскен.

– Олар ойын форматы жаттығуға деген ынтасын арттырып, көңіл күйін жақсартқанын айтты. Біз үшін медициналық өл-

шемдермен бірге қатысушылардың осы пікірі де маңызды. Алғашқы апробацияда жиналған деректер құрылғыларды жетілдіру мен олардың мүмкіндігін одан әрі зерттеуге негіз болып отыр, – дейді оқушы.

Алғашқы үлгінің жасалуында Ерасыл үшін сабақ болған бір жайт бар. Соның бірін өзінің солақай болуымен байланыстырып әңгімелейді. Бастапқы құрылғыны өз қолына ыңғайлап жасағандықтан, үлгі тек сол қолға арналған болып шыққан. «Алғашқы нұсқаны өзіме лайықтап жасадым. Кейін құрылғының басқа адамдарға да қолайлы болуы керектігін түсіндік» дейді ол. Бұл тәжірибе құрылғыны пайдаланушы тұрғысынан қайта қарауға себеп болған. Кейін Samsung байқауында жеңіп алған 2,5 миллион теңге грант жобаны жетілдіруге жұмсалды. Қаражаттың көмегімен құрылғылар қолда ұстауға, пайдалануға ыңғайлы, әмбебап етіп жасалды. Сонымен бірге жаттықтыру құралдарының қатары кеңейген. Осылайша алғашқы үлгіде байқалған шектеу жобаның келесі нұсқасын жетілдіруге жол ашқан.

Стамбұлдағы халықаралық байқауда команда жобаның нәтижесін сыртқы сарапшылар алдында қорғалды. Қазыларды ең алдымен ұсынылған шешімнің дәлелдік негізі қызықтырған. Олар сынақ нәтижелерінің сенімділігіне және медициналық көрсеткіштердің қалай алынғанына назар аударған. Сондықтан таныстырылымда құрылғының жұмыс істеу қағидасымен бірге апробация материалдарын да ұсынаған. Қатарында оңалту дәрігерлерінің пікірлері мен медициналық өлшемдер бар. Сондай-ақ пациенттермен жүргізілген екі айлық жұмыстың фотоматериалдары көрсетілген.

– Қазыларға мамандардың пікірлерін, медициналық көрсеткіштерді және сынақ барысының материалдарын ұсындық. Осы

деректер сұрақтарға жауап беріп, жобаның практикалық маңызын түсіндіруге көмектесті, – дейді ол.

Ерасыл үшін халықаралық байқаудағы екінші орын – екі жылдық еңбектің бағаланғаны. Бұл – жобаның қоғамға қажет екенін көрсеткен маңызды нәтиже. Ал 5 мың доллар жүлдені команданың келесі жұмысына жұмсау жоспарланған. Ең алдымен құрылғылардың үлгілері оңалту дәрігерлерімен бірлесіп жетілдіріледі. Қаражат техникалық мүмкіндіктерді жақсартуға және жобаны кеңейтуге бағытталмақ. Патент пен авторлық құқық та рәсімделген. Қазір шығыны дәуәір медициналық лицензиялау рәсіміне қажетті құжаттарды дайындауға кіріскен. Осы жұмыстар зерттеу үлгісін медициналық ортада қолдануға арналған толыққанды өнімге жеткізу мақсатының бір бөлігі саналады.

Жоба авторларының алдағы межесі – Remotion кешенін қолжетімді коммерциялық өнім ретінде шығару. Ерасыл оны Қазақстандағы мемлекеттік және жеке клиникаларда, оңалту орталықтарында қолданылғанын қалайды, шетелдердегі медициналық ұйымдарға да жетуін көздейді.

– Басты мақсатымыз – өнімді адамдарға қолжетімді ету. Remotion мындаған адамның қалыпты өмірге қайта оралуына көмектессе дейміз, – дейді оқушы.

Стамбұлдағы жетістіктен кейін мақсатқа жету үшін техникалық ізденіс пен медицина мамандарының тәжірибесін ұштастыру жалғасуда. Ерасыл мен командасы үшін келесі міндет – алғашқы сынақта жиналған тәжірибені сенімді, пайдалануға ыңғайлы өнімге айналдыру.

Бағлан АМАНЖОЛ,
«Сыр бойы»

1-бет

www.facebook.com/syrboyi.kz/			https://twitter.com/syrboyi				www.instagram.com/syrboyi_kz		
Меншік иесі СЫР МЕДИЯ жауапкершілігі шектеулі серіктестігі			БАС ДИРЕКТОР Марат АРАЛБАЕВ қабылдау бөлмесі тел/факс: 8/7242/ 70-00-36, 40-11-10 (1002)				БАС РЕДАКТОР Қуат ШАРАБИДИНОВ қабылдау бөлмесі – тел: 8/7242/ 40-02-17, 40-11-10 (1007)		
Бас редактордың орынбасары – 40-11-10 (1053) Жауапты хатшы – 70-00-81 (1037)			Бөлімдер: руханият және ақпарат – 40-11-10 (1039, 1040) экономика – 40-11-10 (1038, 1033) әлеумет және саясат – 40-11-10 (1034) жарнама – 70-00-52, 40-11-10 (1058) есеп-қисап – 70-00-39, 70-00-38 компьютер орталығы және корректорлар – 40-11-10 (1036, 1035)				Қызылорда облыстық «Сыр бойы» газеті КР СТ ISO 9001:2016 (ISO 9001:2015) «Сапа менеджменті жүйелері» талаптарына сәйкес КЗ.4310318.07.03.01178 нөмірімен сертификатталған. Авторларға қаламақы тапсырғсы бойынша төленеді, қолжазба өңделеді және қайтарылмайды. Жариялымдар газеттің түпкілікті көзқарасын білдірмейді. «АҚ» – ақылы қызмет. Жарнама мазмұнына жарнама беруші жауапты.		
Редакция мекен-жайы: Қызылорда қаласы, Бейбарыс Сұлтан көшесі, 4 «А».			e-mail: syrboyi@yandex.kz / www.syrboyi.kz				Таралымы 19535 Тапсырыс №1787		
							Кезекші редактор Әділжан ҰМБЕТ		